№ 230 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ — 1911 — ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ № 230

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամենուրեք

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

Նոյեմբերի 1-ից մինչեւ տարվայ վերջը 2 ռուբլի:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կոպ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։
Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торговаго Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԹԻՖԼԻՍԻ
ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՈՒՊՐԱՎԱՆ
յայտնում է ի գիտութիւն պ. պ. ընտրողների, որ նրանց
վերջնական
ԱՆՈՒԱՆԱՑՈՒՑԱԿՆԵՐԸ
հրապարակված են այսօր, հոկտեմբերի 20-ին, համաձայն Քաղաքային Կանոնադրութեան 38-րդ յօդուածի։ Այդ անուանացուցակները՝ նայելու համար՝ ցուցադրված են Քաղաքային Դումայի գրասենեակում, իսկ հոկտեմբերի 24-ից կը ցուցադրվեն այն բոլոր տեղերում, ուր ցուցադրված են եղել նախնական անուանացուցակները։ Այդ անուանացուցակները առանձին բրօշիւրով կը տրվեն ցանկացողներին հոկտեմբերի 24-ից Դումայի գրասենեակում, ուր տրվում են նաև բոլոր տեղեկութիւնները՝ ամեն օր, աշխատանքի ժամերին, և կիրակի օրերը՝ ժամը 12—1-ը։
1014. 1—1

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
ԶՈՒԲԱԼՈՎԻ ԱՆՈՒԱՆ
ԺՈՂՈՎՐԴ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ
Այսօր, հինգշաբթի, հոկտեմբերի 20-ին, Թիֆլիսի Հայոց Դրամատիկ. Ընկերութեան խումբը
կը ներկայացնէ
ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ
ՏՈՒՆ
Դրամա 4 արար. Զուդերմանի, թարգմ. Ս. Թառայեանի
Մասնակցում են.—տ. տ. Ադամեան, Զաբէլ, Ժասմին, Ցամիկ և Սիրանոյշ, պ. պ. Աբէլեան, Ալիխանեան, Ալիխանեան II, Մանուէլեան և Շահխաթունի։
Սկիզբն է ճիշդ ժամը 8-ին երեկ.
Տեղերի գները 5—50 կոպէկ։
Ռեժիսեօր՝ Ց. ԱԲԷԼԵԱՆ
Հերթ. կարգադրիչ՝ Գ. ԵՐԻՑԵԱՆ
(տո.) 1013. 1—1

ԲԺԻՇԿ
Գր. ՄԱԿԱՐԵԱՆ
Ներքին եւ երեխայոց
հիւանդութիւններ
Ընդունում է հիւանդներին իր նոր բնակարանում՝ Գանօվսկայա փողոց, տուն Սէյլանօվների, № 18, տելեֆօն 615.
Առաւօտեան 12—1 ժամը
Երեկոյեան 5—6 ժամը
(ե.հ.կ.) տո. 819. 100—24

ԲԺԻՇԿ
Ռ. Ս. ԴԱՒԹԵԱՆՑ
Ներքին եւ ջղային հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւնը (ցերեկվայ ժամը 12—1.
ամեն օր (երեկոյեան ժամը 5—7.
Հասցէն՝ Կոչուբէևսկայա փող. № 22. Ելիզավէտինսկայա փողոցից՝ № 44 տան անկիւն։
(ե.հ. կ.) տո. 243. 100—82

100—53
662.

тп.

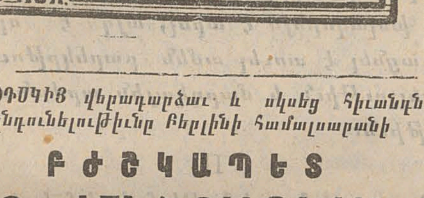

(ե. հ. կ.)

ԿԻՍԼՕՎՕԴՍԿԻՑ վերադարձաւ և սկսեց հիւանդների ընդունելութիւնը Բեռլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
Ներքին հիւանդութիւններ՝
առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի։
Ընդունելութիւնը ամեն օր՝
առաւօտեան ժամը 9—11-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը։
Католическая ул. д. № 10.
(ա.օ.) տո. 989. 100—7

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Ս. Գ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ
Ընդունում է ատամի և բերանի հիւանդութիւն ունեցողներին։ Պլոմբ, արհեստական ատամներ իւրաքանչիւրը 1 ռուբլի, և այլն։
Աշակերտներին և ծառայողներին 50% զեղչ։
Ընդունելութիւնը տո. ժամը 9—2-ը և 4—7-ը երեկ.
Միքայէլեան փող. № 6, մուտքը պերեուլկայից։
(ե.հ.կ.) տո. 876. 50—18

ՄՈԼԵՌԱՆԴ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԸ

Տեղական «Тиф. Листокъ» թերթի մէջ Թեհրանից տպված մի թղթակցութեան մէջ յայտնված է, որ Թեհրանում կայացել է մի մեծ միտինգ, ուր պարսիկ ճառախօսները այն միտքն արծարծելով, թէ ներկայ Թիւրք-իտալական պատերազմը ոչ թէ մի կռիւ է երկու պետութիւնների միջև, այլ քրիստոնէութեան կողմից յայտարարված մի սրբազան պատերազմ ընդդէմ իսլամի, կոչ են անում բոլոր մուսուլման երկիրներին և ազգութիւններին՝ միանալ ընդդէմ ընդհանուր թշնամու՝ քրիստոնէութեան և յետ մղել նրա արշաւանքը։

Շատ զարմանալի է, որ սահմանադրական ազատութիւնների, ընդհանուր քաղաքական իրաւունքների համար կռւող պարսիկները, փոխանակ մտածելու իրանց թշուառ, տնտեսապէս քայքայված հայրենիքի վերաշինութեան, վերածնութեան մասին, մտածում են ֆանատիկոսութեան կրակը հրահրել պարսիկ ժողովրդի սրտում և Թիւրքիային օգնութեան ձեռք կարկառել միայն նրա համար, որ Թիւրքիան մուսուլման է, և ոչ նրա համար, որ Իտալիան մի միջազգային անիրաւութիւն է գործել։

Եւ, վերջապէս, անզօր, տկարացած, ներքին կռիւներից թուլացած, քայքայված Պարսկաստանը ինչ օգնութիւն կարող է հասցնել Թիւրքիային, երբ ինքը պէտք ունի օտարների օգնութեան։ Ուրեմն նրա համակրութիւնը պլատոնական պէտք է լինի։

Եւ ոչ ոք ոչինչ չէր ունենայ այդ պլատոնական համակրութեան դէմ, եթէ նա չը դրվէր ֆանատիկոսութեան և կրօնական հողի վրա, որովհետև խնդիրն այդ հողի վրա դնելը կարող է շատ վտանգաւոր լինել իրա Պարսկաստանի համար և նոյնիսկ վերջ դնել նրա գոյութեան։

Ենթադրենք մի րոպէ, թէ պարսիկների կոչը արձագանք գտաւ մուսուլման ազգութիւնների և երկիրների կողմից, և առաջ եկաւ մի սրբազան պատերազմ ընդդէմ քրիստոնէութեան։ Ի՞նչ են մտածում պարսիկները. մի՞թէ այդ դէպքում քրիստոնեայ երկիրները անտարբեր կը մնան և իրանք էլ սրբազան պատերազմ չեն հրատարակի իսլամի դէմ ու առաջին զոհը ինքը Պարսկաստանը չի լինի։

Ոչ, պարսիկ սահմանադրականներ, մի կողմ թողէք ձեր կրօնական մոլեռանդութիւնը, զբաղվեցէք աւելի ձեր գործերով, ձեր ցաւերով, ձեր քայքայված, տրորված երկրի, հայրենիքի, թշուառ ժողովրդի վերականգնման, վերածնութեան հոգսով և թողէք, որ Թիւրքիան ինքն իր հաշիւները տեսնի Իտալիայի հետ։ Տրիպոլիսը կը լինի Թիւրքիայի թէ Իտալիայի ձեռքում, դա մազաչափ անգամ չի օգնի Պարսկաստանին։

Շատ սարօրինակ է, որ Թեհրանում, ուր գտնվում են սահմանադրական և քաղաքական ազատութիւնների համար կռւող ղեկավարները, նրանք թոյլ են տալիս, որ տեղի ունենան որոշումներ, որոնք տրամագծօրէն հակասում են սահմանադրական, ազատամտական գաղափարներին։ Թող չը մոռանան պարսիկ ազատամիտները, կարծեցեալ թէ իսկական, որ չը պէտք է գրգռել գազանին և նրան բաց թողնել սանձից. իսկ կրօնական ֆանատիզմը գրգռելը նոյնն է, ինչ որ գազանին գրգռելը, որը, երբ սանձից բաց ընկնի, կը խորտակէ և կը փշրէ ամեն բան, առանց աջ ու ձախ նայելու։

Հ. Առաքելեան

ԹԻՒՐՔ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

18 հոկտեմբերի

Կ. Պոլիս.—Օրէ-ցօր տարածվում են այն լուրերը, թէ թիւրքերը աջողութիւն ունեն Տրիպոլիսում։ Ստամբուլի ազգաբնակութիւնը իր ուրախութիւնը արտայայտեց զոհաբերութեամբ։ Պալատը յիշեալ տեղեկութիւնն ընդունեց խանդավառութեամբ։

Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ թիւրքերը հոկտ. 15-ին գրաւել են երկու ամրոց Տրիպոլիսում, անցեալ գիշեր յարձակվել են քաղաքի վրա և յետ են մղել իտալացիներին ներքին թաղերից։ Առաջխաղացումը շարունակվում է։

«Թանինը» հաղորդում է, որ Հասան փաշա Ղարամանլին, որին իտալացիները նշանակել էին Տրիպոլիսի փոխնահանգապետ, գերի է ընկել թիւրքերի ձեռքը և կախաղանի ենթարկվել։

—

Հոմս.—Ստեֆանին հաղորդում է, որ Կ. Պոլսի տեղեկութիւնները՝ Տրիպոլիսում իտալացիների կրած հրէշային կորուստների և թիւրքերի յաղթութեան մասին՝ միանգամայն մտացածին են։

—

Տրիպոլիս.—Եկան Հոմսի գրենադերների երկու բատալիոն Մաքսիմի 8 թնդանօթներով։ Շոգենաւ նստեցրին նոր արաբ-գերիներին։

—

Տըրնովօ.—Կ. Պոլսից հաղորդում են, որ Բ. Դուռը արգելել է լրագիրներին տեղեկութիւններ տալ այն մասին, թէ թիւրք օֆիցերներն անցել են եգիպտական սահմանը Տրիպոլիս մտնելու համար։ Այդ ճանապարհով ուղարկվել են 100 օֆիցեր, որոնք կազմակերպելու են արաբ կռւողներին ընդդէմ իտալացիների։

Տեղական տեղեկութիւնների համաձայն, Իտալիան Լոնդոնում բողոքել է, որ Եգիպտոսի կառավարութիւնը խախտում է իր չէզոքութիւնը՝ թոյլ տալով թիւրք օֆիցերներին անցնել Տրիպոլիս։ Անգլիան իբր թէ պատասխանել է, որ պաշտօնական թոյլտուութիւն անցնելու համար չէ տրվում։

Բ. Դրան հաղորդում են Եմէնից, որ շատ զինված արաբներ շոգենաւերով մեկնում են Էրիտրէա՝ իտալացիների դէմ ապստամբութիւն պատրաստելու համար։

Դարդանելում գտնվում են մի քանի հակականաւ, որոնք ամեն օր դուրս են գալիս Եգէյեան ծովը հետախուզումներ կատարելու։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

18 հոկտեմբերի

Լիվադիա (Պաշտօնական).—Պալատի մինիստրի հեռագիրը. «Այսօր Նորին Մեծութիւն Թագաւոր Կայսրը Կայսերական Պալատի մինիստրի ուղեկցութեամբ այցելեց Եալտայում Նորին բարձրութիւն բուխարական էմիրին»։

—

Պետերբուրգ. — Հասարակական գործիչների կլուբում, հոկտ. 17-ի մանիֆեստի տարելիցի առիթով, տեղի ունեցաւ խնջոյք։ Ներկայ էին հոկտեմբերեանները և նացիոնալիստները։ Ճառեցին Գուչկովը, Բալաշովը, Վլ. Բոբրինսկին և այլք։

Արևելեան չինական երկաթուղու տեղիս վարչութեան ստացած տեղեկութիւնների համաձայն, Հիւսիսային և Հարաւային Մանջուրիայում լիակատար հանգստութիւն է տիրում։

Ներքին գործերի մինիստրի օգնական, շտալմէյստէր, ժանդարմների առանձին կորպուսի հրամանատար Կուրլօվը պաշտօնանկ եղաւ՝ ընտանեկան հանգամանքների պատճառով, համագեստ կրելու և կենսաթոշակ ստանալու իրաւունքով։

Բարձր իշխանութեան ներկայացուցիչների ներկայութեամբ հանդիսաւորապէս սկսվեցին այն դասախօսութիւնները, որոնք հետամուտ են բանալու ֆրանսիական ինստիտուտ ֆրանսիացի ուսումնականներին Ռուսաստանի և ռուսներին՝ ֆրանսիական կուլտուրայի հետ ծանօթացնելու համար։ Ողջոյնի ճառ արտասանեց ժող. լուս. մինիստրը, որ ցանկացաւ աւելի սերտ մերձեցում կուլտուրական հողի վրա Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի միջև։ Պօլ Բուայէն ռուսերէն բնորոշեց ինստիտուտի նպատակը։ Ինստիտուտի ռեկտոր Ռէօն ընդգծեց ինստիտուտի կապը ֆրանսիական առաջնակարգ ցուցահանդիսի հետ։ Ներկայ էին Պետական Դումայի անդամներից։ Ողջոյնի հեռագիր ստացվեց մինիստրների խորհրդի նախագահից։

Գործակալութիւնս լիազօրված է հաղորդել, թէ Ռէյտերին վերագրվող այն տեղեկութիւնը, իբր Բէնդէրգեազի մօտ պարսիկ կառավարական զօրքերի և նախկին շահի ուժերի միջև տեղի ունեցած ճակատամարտում մասնակցում էին ռուս զօրքեր և ռուսական մարտանաւեր, հանդիսանում է ամբողջովին տենդէնցիօզ յերիւրանք։

—

Կ. Պոլիս.—Վճռաբեկ դատարանի դատախազ Մէմդուհ-Մէհդինը նշանակվեց արդարադատութեան մինիստր։

Տիեզերական պատրիարքն այցելեց մեծ վէզիրին և պահանջեց լուրջ միջոցներով որոնել միտրոպոլիտ Եմելիանի սպանողներին։

Եւրոպական մայրաքաղաքները այցելութեան պատրաստվող պառլամենտական պատուիրակութեան համար ընտրված են հետեւեալ անձինք. նախագահ՝ քրիստոնեայ արաբ սենատոր Բուստանի, անդամներ՝ արաբ - մահմեդական պատգամաւոր Ռուխիէլ-Խալիդի, սենատոր Մէհմէդ Ֆերիդ, պատգամաւոր Թալէաթ, յոյն սենատոր Մավրօկորդատօ, հայազգի Զօհրապ, հրէայ Սասսուն, բուլղար Դոբէվ, ալբան Գանի։ Վերջին չորսը պատգամաւորներ են։

—

Կանէա.—Ազգային ժողովը միաձայն

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՅԼ ԵՒՍ ՈՉ ՈՔԻ ԽԱԲԵԼ ՉԷՔ ԿԱՐՈՂ

I

Այն օրից, երբ ես, բաղդի պատահական բերմամբ, մերկացրի «Հորիզոն» թերթի ղեկավարների—բենեգատ Լէօի, «համբաւաւոր» Յ. Թումանեանի—կատարած ստոր և զզուելի դերը, նրանց խլուրդային գործունէութիւնը յօգուտ Սուրէնեան արքեպիսկոպոսի. այն օրից, երբ հայ հասարակութեան առաջ մերկացվեց խայտառակ իրողութիւնը, որ այդ պարոնները աշխատում են ամեն ներելի և աններելի միջոցներով ամենայն հայոց կաթողիկոսական գահ բարձրացնել Սուրէնեան արքեպիսկոպոսին, որպէսզի առաջվայ նման լլլըան, առաջվայ նման պահպանեն իրանց չաղ-չաղ պաշտօնները, մեր թեմական, ծխական դպրոցները, մեր ազգային հաստատութիւնները վերջնականօրէն տապալելու և քանդելու համար. այն օրից, երբ հայ բանիմաց, ինտելիգենտ, շիտակ և ազգային շահերին հոգատար հասարակութիւնը տեսաւ, թէ ինչ սևահոգի, խաւարամիտ, ազգային շահերին դաւաճանող մարդկանց խումբ է համախմբվել «Հորիզոնի» շուրջ,—այն օրից կորաւ Լէօների և Թումանեանների քունը, և նրանք նորից սկսեցին դիմել այն միջոցներին, որոնց դիմում էին առաջ՝ խուլիգանական կոչեր և պրովոկացիօնական աղաղակներ արձակելով «Մշակի» դէմ։

Իսկ երբ ներկայ կիրակի օրը, կաթողիկոսական պատուիրակների ընտրութեան ժամանակ, հորիզոնականների կանդիդատները խաղաղ-սպուռ ջարդվեցին, տապալվեցին, երբ հայ հասարակութիւնը եկաւ ցոյց տուեց իր վերաբերմունքը դէպի այդ հոգով, մտքով և բարոյականութեամբ աղքատ, մինչև այսօր բուրժուազիայի փողերով ծածուկ, գաղտագողի սնվող, բայց ի տես մարդկանց, փարիսեցիօրէն, աշխատաւոր դասին բարեկամ ձևացողներին, «Հորիզոնը» կորցրեց գլուխը և սկսեց դիմել իր հին խուժանապետական գործելակերպին։

Խուժանապետական պրովոկացիայի մի նոր նմուշ է «Հորիզոնի» 229-րդ համարի յօդուածը, ուր՝ Լէօ և Թումանեան իբրև նախանձախնդիրներ են ցոյց տալիս Գր. Արծրունու յիշատակին, այն Գր. Արծրունու, որի դէմ էր գործում Յովհ. Թումանեան, երբ Թիֆլիսի կոնսիստորիայում, Սուրէնեանի օրով, տիրացու էր, և Լէօ, երբ «Ցառաջ» լրագրի մէջ այնքան ցինիկաբար ուրացաւ Գ. Արծրունուն, դաւաճանեց նրան, կեղծեց պատմական փաստերը, որպէսզի հաճոյք պատճառէ այն անձանց, որոնք հրատարակել էին Արծրունուն բուրժուազիական գործիչ և որոնք խոստացել էին նրան դրամական ապահովութիւն։

Ի՞նչ է պատահել, կը հարցնեն ընթերցողները, որ հորիզոնականները այդքան փրփրել, կատաղել են և սրբազան պատերազմ են հրատարակում «Մշակի» դէմ։

Պատահել է այն, որ Թիֆլիս քաղաքի 23 եկեղեցիներում կատարված կաթողիկոսական պատուիրակների ընտրութեան ժամանակ «Հորիզոնի» կանդիդատները սևացել են փառաւորապէս, որ Թիֆլիսի հայ հասարակութիւնը իր քուէով պարզ յայտարարել է, թէ նա համաձայն չէ «Հորիզոնի» առաջարկած Սուրէնեան արքեպիսկոպոսի կանդիդատութեան, այլ կամենում է մի այլ անձն տեսնել կաթողիկոսական գահի վրա։ Եւ ահա այդտեղից՝ «լալ և կրճտել ատամանց»։

Եւ ահա Թիֆլիսի հասարակութեան վերաբերմունքը դէպի «Հորիզոնի» կանդիդատները և սրանց վերջնական տապալումը, այն հանգամանքը, որ հորիզոնականները այս անգամ, վերջապէս, իրանց դէմ տեսան մի կազմակերպված ուժ, որ կամենում է դիմադրել կեղծ ազգասէրների, պատմական փաստերը կեղծողների, խլուրդօրէն գետնի տակ գործողների վնասակար գործունէութեան, այնքան ապշեցրել, շշմեցրել, խելքից գրկել է նրանց, որ փոխանակ աշխատելու՝ որոնել գտնել այդ երևոյթի պատճառը, իրանց խայտառակ պարտութեան և անկման միակ պատճառը համարում են «Մշակը», որ իբր թէ միացել է «Հովիւի», կղերական-օրմանեանականների հետ և աշխատում է Օրմանեանի կանդիդատութիւնը առաջ քշել։ Եւ այս ասում են այն մարդիկ, որոնք 1908 թ. կաթողիկոսական ընտրութեան ժամանակ, երբ «Մշակի» կաթողիկ. միակ ընտրելին Իզմիրլեանն էր, չամաչեցին միանալ «Հովիւի» և կղերականների հետ և այդ բլոկով ընտրել պատգամաւոր Ս. Յարութիւնեանին միայն նրա համար, որ «Մշակի» կանդիդատ պատգամաւորը չընտրվի։ Եւ այս ասում է մի Լէօ, որ Երեւանի մահից յետոյ, Կիսլովոդսկում, հանգուցեալ բանաստեղծ Սմբատ Շահազիզին ապացուցանում է եղել—մի փաստ, որ ունի իր վկաները—թէ արժանաւորագոյն կանդիդատ կաթողիկոսութեան համար Օրմանեանն է, որ նրա քաղաքականութիւնը ամենաուղիղն է եղել և այլն։

մի բանաձև ընդունեց, թէ ներկայ ռէժիմի շարունակութիւնը վտանգաւոր է, ի նկատի ունենալով այն հանգամանքները, որոնք պէտքէ յաղթահարվեն Կրետէն Յունաստանին միացնելու իրողութեամբ։

—

Գէնուա.—Կատարվեց ժողովրդական բուռն ցոյց ընդդէմ սօցիալիստական «Լաւօրօ» լրագրի, որ սուտ տեղեկութիւններ էր տալել Տրիպօլիսում եղած վերջին կռիւների մասին։ Համարը գրաւվեց։

—

Բերլին.—«Կեօլնիշէ-Ցայտունգին» հեռագրում են Զմիւռնիայից, որ պէտական դատարանը վերցրեց այն արգելքը, որ դրված էր նախ քան պատերազմը բռնված իտալական նաւերի վրա։

Կայսրը ընդունեց գաղութների ստատս-սեկրէտարի ներկայութեամբ կաթօլիկական միսսիայի գլուխ կանգնած եպիսկոպոսին։ Կաթօլիկական «Գերմանիա» լրագիրը հաղորդում է, որ կայսրը ասել է, թէ հարկաւոր է եռանդուն կերպով կռիւ մղել իսլամի աջողութիւնների դէմ, այլապէս իսլամը կարող է վտանգաւոր դառնալ գաղութների համար։ Այս առիթով Վօլֆը յայտնում է, թէ երբ մասնաւորվեց իսլամի համաչափ գործելակերպը, այն ժամանակ կայսրն ասաց, թէ հարկաւոր է սպասել, որ գերմանական միսսիաները չեն յապաղի նոյնպէս երեան հանել միասիրտ ու ժրաջան աշխատանք։

Կայսրը երկար ունկնդրութեան ընդունեց կանցլէրին, որ զեկուցագիր ներկայացրեց Մարօկկօյի մասին պայմանագիր ստորագրելու առիթով։

—

Պեկին.—Ֆուչժօու քաղաքը ընկել է յեղափոխականների ձեռքը։ Նանկինում ընդհարումը մանջուրական զօրաբանակի և նոր զօրքերի միջև շարունակվում է։ Սպասվում են լուրջ անկարգութիւններ։ Տեղեկութիւններ են ստացվում, որ զօրքերի մի մասը գոհ չէ երեկվայ գիջումներից։

—

Պարիզ.—Ֆալիէրը ստորագրեց հրովարտակ պալատը հոկտ. 25-ին գումարելու մասին։

Առաջին և երկրորդ նաւատորմերը միացվում են փոխ-ծովակալ Բուէ-դէ-լա-Պէյրէրի հրամանատարութեան ներքոյ։

—

Վիէննա.—Պարլամենտական շրջաններում պնդում են, թէ Գաուչը յանձն չի առնի նոր կաբինէտ կազմելու։

Գաուչը խնդրագիր ներկայացրեց ամբողջ կաբինէտի հրաժարականի մասին։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ծխ. դպրոցի վիճակը

Նովօրօսսիյսկ, 14 հոկտեմբերի

Շնորհիւ Կ. Հ. Բ. Ընկ. տեղիս ճիւղի, երկրորդ տարին է, որ բացված է այստեղ երկսեռ ծխական դպրոց։

Սովորում են 30 տղաներ և աղջիկներ, համարեա բոլորն էլ աղքատ ընտանիքի երեխաներ. ուսումը ձրի է. ուսուցիչը նախկին տարվանն է, մի բարեխիղճ երիտասարդ։

Դպրոցն ունի Ա. և Բ. պատրաստական դասարաններ. այս ուսումն. տարվանից պէտք է բացվէր Գ. պատրաստականը, բայց շնորհիւ մեր հոգաբարձութեան սառնութեան դէպի ուսումնարանի գործը՝ չաջողվեց բանալ. և 10-ի չափ երեխաներ, որոնք փոխվել էին Գ. պատրաստականը, զրկվեցին ուսումից։

Անցեալ ուսումնական տարվայ մէջ հոգաբարձութիւնը ոչ մի հոգաբարձական ժողով չէ ունեցել և չէ հետաքրքրվել ուսումնարանի գործով, այլ ուսումնարանի գոյութիւնը մնացել է մի քանի կողմնակի անձանց վրա, որոնք հաւաքելով ուսումնարանին հասնելիք կամաւոր վճարները և Կ. Հ. Բարեգ. Ընկ. տեղիս ճիւղի վարչութեան յատկացրած 200 ր. պահել են դպրոցը և աշխատել այս տարի էլ վերաբանալ. բայց այդ պայմաններով չէ կարելի պահել դպրոցը, որովհետև այդ կողմնակի անձնաւորութիւնները կարող են բոլորովին հեռանալ քաղաքից, ուրեմն դպրոց ընդմիշտ պէտք է մնայ փակ։ Գոնէ այս տարվանից հոգաբարձութիւնը ուսումնարանը վերցնի իր ձեռքը, կազմի հոգաբարձական ծխական ժողովներ, մտածէ ուսումնարանի սեփական շէնքութիւն ունենալու մասին, քանի որ եկեղեցու բակում պատրաստի տեղ է յատկացված ուսումնարանի շինութեան համար, որով ընդմիշտ ապահոված լինի դըպրոցը շինութեան կողմից։ Համօ

—

Քաղ. ընտրութիւններ Նոր-Բայազէտում

Նոր-Բայազէտ, 14 հոկտեմբերի

Սեպտեմբերի 30-ին տեղի ունեցաւ մեր քաղ. աւագի և իր օգնականի ընտրութիւնը՝ առաջիկայ քառամեակի համար։ «Մշակի» № 157-ից ընթերցողները գիտեն, որ աւագի պաշտօնի համար թեկնածուներ էին համարվում Գ. Արծրունի (նախկին աւագ) և Ս. Բատիկեան (այժմեան աւագ)։ Թէպէտ ընտրող իրաւասուների մեծամասնութեան տրամադրութիւնը հակված էր դէպի այն, որ եթէ հնար է մի նոր մարդ գըտնել այդ պատասխանատու պաշտօնի համար,—քանի որ ժողովրդական գործունէութեան մէջ մի աչքի ընկնող դեր չէր խաղացած հասարակական շահերի տեսակէտից,—բայց և այնպէս ընտրողները դարձեալ կանգ առան այդ երկու անձնաւորութիւնների վրա, որովհետև դրսից հրաւիրելու համար մեծ ռոճիկ էր պէտք, որից քաղաքը զուրկ է, իսկ երկրորդ՝ դրսում չը կար մի այնպիսի անձնաւորութիւն, որը թողնէր իր բան ու գործը օտարութեան մէջ և գուցէ իր բարձր դիրքը և գար նուիրվէր հասարակական գործունէութեան անձնուիրութեամբ։ Իսկ ռոճիկը՝ գիտենք, որ 6—700 րուբլի է տարեկան, գրեթէ մի ստրաժնիկի ռոճիկ։

Հէնց այդ տեսակէտից էլ՝ դրսից հրաւիրելու մի նոր քաղ. աւագ մեր ձայնաւորների ջանքերն ու նախապատրաստական ժողովները ապարդիւն անցան, չը նայելով որ նրանք, անսալով տեղական ժողովրդի ձայնին, սրտով ցանկանում էին փոխել քաղաքային վարիչների կազմը՝ նոր հոսանք մտցնելու մեր դժբաղդ քաղաքային և հասարակական գործունէութեան մէջ...

Նոյն օրվայ հերթական հարցերից յետոյ ձեռնարկվեց ընտրութեան գործին. քուէարկողները բոլորը 15 հոգի էին, որոնց նախագահում էր Ն. Տէր-Վարդանեան։ Թերթիկներով առաջարկվեցին աւագի պաշտօնի համար 1) Գ. Արծրունի և 2) Ս. Բատիկեան, իսկ օգնականի թեկնածութեան համար 1) Հ. Մալաքեանց, 2) Կ. Տէր-Իսահակեան և 3) Գ. Բատիկեանց։ Տուփեր դրվելուց յետոյ՝ քուէներ ստացան՝ 9 ընդէմ 6-ի Գ. Արծրունի աւագի պաշտօնի համար, 10-ը ընդդէմ 5-ի՝ Գ. Բատիկեան՝ օգնականի համար։ Ապա ժողովի նախագահը արձանագրութիւն կազմելով ընտրութիւնների հետևանքի մասին ուղարկեց Երևանի նահանգապետին ի հաստատութիւն։ Ինչպէս լսվում է, բողոքներ են տրվել ընտրութիւնների վերաբերմամբ, ուստի բեկանելու առիթներ կան։ Օրսորդ

—

Ղափանի հանքերի շահագործումը

Ղափան, 5 հոկտեմբերի

Մի քանի ամիս առաջ էր, որ կովկասեան ֆրանսիական լեռնարդիւնաբերական ընկերութիւնը ոտք դրեց Ղափան՝ Ա. Մելիք-Ազարեանի հանքերի առումով։ Մարգարէ չը պէտք է լինել գուշակելու համար, թէ ինչ կը լինի նրա մուտքից յետոյ—ձեռք գցել շրջանիս միւս հանքերը, և այդ, ի հարկէ, ժամանակի ընթացքում, պատրաստելով ձեռնտու պայմաններ։ Շատ չի անցնի և ամբողջ շրջանը կընկնի օտար կապիտալիստների ձեռքը։ Գիտական հետազօտութիւնն ապացուցել է, որ Ղափանի հանքերը, շահագործվող և ոչ շահագործվող, առաջնակարգ տեղն են բռնում յատկութեամբ և քանակութեամբ հանքային աշխարհում, և այսպիսի մի հարստութիւն, որից օգտվելու հնարաւորութիւն ունի Ռուսաստանի՝ մասնաւորապէս հայ կապիտալիստը, թողնվում է ուրիշին։ Ճիշդ է, օտարների գալը համեմատաբար կուլտուրական և ժամանակաւորապէս տնտեսական առաւելութիւն ունի՝ երկիրը որպէս հանքային աշխարհ կառաջադիմէ, շահագործումը աւելի ինտենսիվ նուաճումներ կանէ, աշխատանքը կարգ ու կանոն կը տեսնի, աշխատաւորները կը ստանան զուտ բանւորական բնոյթ իրանց տնակոխ արված իրաւունքներով, կորչվի տիրող և բանւորի ... սահմանը և կամաց-կամաց արդիւնաբերութիւնը կը կլանէ ամեն ինչ և երկիրը կարտայայտվի որպէս մի մաքուր արդիւնաբերող աշխարհ. Թէև այս բոլոր գործողութիւնները օտարների ձեռքով աւելի շուտ կը լինին, բայց մի մեծ մինուս կայ, որը, ի հարկէ, չէ կարելի անտես առնել. կապիտալի դուրս գնալը, որի հետ սերտ կապված է երկրի տնտեսականը. այսպէս ահա երկրի փաստացի տնօրէնողը կը լինեն օտարները։

Մօտ օրերս յիշեալ ֆրանսիական ընկերութիւնը յանձն իր կառավարչի դիտել է Կունդուրօվների հանքերը, որոնք գտնվում են Կաւարտ կոչված գիւղի սահմաններում։ Այս գիւղը բէկական է, 30 տարուց աւելի է որ շահագործվում է զանազան հանքատէրերի ձեռքով, մեծ մասամբ և վերջին տասնեակ տարիները միայն Կունդուրօվների ձեռքով։ Այդ հողը ամբողջովին հանքային պահեստ է, այնքան առատ, այնքան բարձր յատկութեամբ, որ հանքային մի քանի հորեր շահագործվում են 50 տարուց ի վեր մի երակի ուղղութեամբ և դեռ չեն սպառվել. որքան խոր, այնքան առատ։ Երկրորդ մեծ հանքն է սա Ղափանում շահագործվող հանքերից, որի առումով գրաւած կը լինեն շրջանիս հանքերի ծանրութիւնը։ Մանր հանքերին մնում է կլանվել։ Մօտիկ ապագան ականատես կանէ այս, եթէ մեր կապիտալիստները, յատկապէս բագուաբնակ ղափանցիները, չը միջամտեն մաքուր, ընկերական հիմունքներով իրանց ձեռքն առնելու հայրենիքի հարստութեան շահագործումը, այդպիսով արգելք հանդիսանալով կապիտալի դուրս փախչելուն։

Արաքս

ՍԵՒԱՆԻ ԴՊՐՈՑԸ

Այս տարվանից Սևանի պատմական կղզում ժողովվելու են աշակերտներ՝ նորաբաց դըպրոցում ուսանելու։ Հանգուցեալ Հայրապետը 1909 թ. հոկտեմբերի 3-ի № 90 կոնդակով թոյլատրել էր բանալ մի վանական երկդասեան դպրոց։ Զանազան հանգամանքներ խանգարել էին դպրոցի բացմանը, և միայն այս տարվանից աջողվում է բանալ դպրոցը և մշակել վերջնական ծրագիր։ Ըստ այդ ծրագրի Սևանի վանական դպրոցը լինելու է մի տեսակ ստորին սեմինարիա, ունենալու է Ներսիսեան դպրանոցի III և IV դասարանները, միայն՝ այդ դպրոցում կարող են ընդունվել երկդասեան դպրոցաւարտները և կամ թեմականների երկրորդ դասարանի վկայական ունեցողները։ Դպրոցը ծառայելու է զարգացած քահանայացուներ և գրագէտ գիւղացիներ պատրաստելուն։ Բայց որովհետև այս տարի դժուար թէ աշակերտների բաւարար թիւ հաւաքվի, դրա համար որոշված է այս տարի մի նախապատրաստական դասարան բանալ և ընդունել ծխական միդասեան դպրոցաւարտներին, 13 տարեկանից մինչև 20-ը։ Հետևեալ տարիներն արդէն այդ նախապատրաստական դասարանը չի լինի և կը բացվեն III և IV դասարաններ. սկզբում III և ապա IV դասարանները։ Առ այժմս դպրոցը ունի ներսիսեանաւարտ մի ուսուցիչ. յետագայում կը լինեն մի քանի ուսուցիչներ։ Դպրոցի վերջին դասարանի ծրագրի մէջ մտնում է գիւղատնտեսութեան մի որևէ ճիւղը. այս կէտը դեռ վերջնապէս չէ մշակված. մտադրութիւն կայ երկրագործութիւն կամ կաթնատնտեսութիւն անցնելու։

Դպրոցը պահվելու է Սևանի մենաստանի միջոցներով։ Ինչպէս յայտնի է, Սևանի կղզում դպրոցի համար կայ մեյարկանի ընդարձակ շէնք՝ Ա. Ղուկասեանի կառուցածը։ Դպրոցական անհրաժեշտ պիտոյքները հոգալու է մենաստանը։ Աշակերտները բոլորը կընդունվեն ձրիաբար. նրանց համար ամեն ինչ ձրի կը լինի՝ և սնունդը, և՝ դասագրքերը։ Այսպիսի պայմաններում անշուշտ շատ աշակերտներ կը ցանկանան ընդունվել։ Այս տարի աշակերտների թիւը անցնելու չէ 30-ից։

Սևանի դպրոցի բացմանը համակրութեամբ են վերաբերվում Էջմիածնի բարձր շրջաններում։ Շրջակայ գիւղացիք ուրախութեամբ են լսում դպրոցի բացումը. դպրոցում ընդունվողները իրանց երջանիկ են զգում։ Բոլորը ոգևորված են սկսվող մեծ գործի առիթով, խրախուսում են վարիչներին, զարմանում երիտասարդ ուսուցչի յանդուգն քայլին՝ Սևանում տեղաւորվելուն։

Մենք մեծ յոյս ունենք, որ այս նոր գործը խրախուսանք կը գտնի հայ հասարակութեան լայն շրջաններում, և որ այդ խրախուսանքը լոկ բառերով չի լինի զարդարված։ Այս դժուարին սկզբնաւորութեան անհրաժեշտ է գործնական խրախուսանք. հարկաւոր է դպրոցի համար գրադարան. մենաստանը չէ կարող լցնել դատարկ պահարանները և բաւարարութիւն տալ աշակերտաց պահանջներին. ահա այստեղ հասարակութիւնը պէտք է ցոյց տայ իր իրական խրախուսանքը։

Այս տարվանից Սևանի մենաստանի պատմութեան նոր շրջանն է սկսվում, նորութեան, մաքրութեան, աշխատանքի, յեղափոխութեան շրջանը, որ ցնցելու է ամբողջ մենաստանը վերից վար։

Գ. Տէր-Ռուբինեան

ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՎԱԾ ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ԹՈՇԱԿՆԵՐ

Պաշտօնակիցս՝ Ս. Ք. Ասլանեանը «Մշակի» № 189-ում խորհրդածութիւններ անելով աստրախանցի Զանումեանի կտակի շուրջը, ներվի ինձ ասել, խիստ մեծ վըստահութիւն է յանձն առնում իր վրա հրապարակայէս ասելու, թէ աստրախանցի երեխաների համար ունենք բազմաթիւ ստիպենդիաներ տեղական պետական և միջնակարգ ու բարձր դպրոցներում, որոնց թողած՝ երբէք չեն գնայ հոգևոր դպրոցներ... որովհետև Աստրախանը մեր թեմական դպրոցների վրա նայում է իբրև զուտ հոգևորականներ արտադրող մի հիմնարկութեան վրա։ Եւ որպէս համոզեցուցիչ փաստ սրան, անում է իր հետևեալ եզրակացութիւնը. Մուրադխանեանի կտակով Աստրախանում երկու թոշակ կայ սահմանված կամ տեղական և կամ թէ այլ տեղի թեմական դպրոցներում սովորելու համար, բայց այդ երկու թոշակն էլ մինչև օրս դեռ բաց է. մինչդեռ նոյն Մուրադխանեանի պետական միջնակարգ դպրոցների 20-ից աւելի թոշակները բռնված են...

Շտապում եմ յարգելի պաշտօնակցիս հաղորդելու, որ «թոշակների բաց մնալու» պատճառը միայն աստրախանցոց կազմած թիւր կարծիքն ու լճացած հասկացողութիւնը (քահանաներ պատրաստել) չէ, այլ այն անտարբերութիւնը, որի սեղմ օղակի մէջ դրված է այդ երկու թոշակավարձի բաշխումը։

Ո՞վ և երբ հաղորդեց հասարակութեանը, որ հոգևոր դպրոցներ գնալու թոշակավարձ կայ։ Ո՞ր կտակակատարը կամ սրտացաւ անձը արծարծեց ժողովրդի ամենալայն, ստորին մասերում սանիկներ ուղարկելու հարցը. այն ստորին խաւերում, որը ուսման աւելի կարիք ունի, աւելի հարազատ է մնացել հայութեանը, աւելի է պահել պապերի սրբազան աւանդը՝ հայ լեզուն, հետևապէս աւելի մօտ է հայ դպրոցին։

Այն ինչ՝ հանգուցեալ Մուրադխանեանի կտակակատար Աղքատաց Հոգաբարձութիւնը մեծ եռանդ ցոյց տուեց տեղիս պետական դպրոցները որդեգիրներ հրաւիրելու գործում։ Ծանուցումներ անել տուեց եկեղեցու բեմերից, բարեկամների, ծանօթ ու խնամիների միջոցով ազդարարումներ արեց և այնքան ճեպընթաց տեմպով ընթացաւ, որ այդ որդեգիրների թիւը 7—8-ին տեղաւորեց մասնաւոր մարդու դպրոցում, գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար, մոռանալով որ հանգուցեալ Մուրադխանեանի ցանկութիւնն էր՝ պետական դպրոցում տեղաւորել։

Եւ ինչն. մօտ 20 որդեգիրների տեղը այդպէս փութով գրաւվեց։ Ո՞վ տուեց, որտեղից յայտնվեց սանիկների այդ մեծ կօնտինգենտը։ Շատ հասկանալի է. դրանք այն սանիկներն էին մեծ մասամբ, որոնք տեղաւորված էին արդէն զանազան պետական դպրոցներում. միայն մի խնդիր էր հարկաւոր ուղղել Աղքատաց Հոգաբարձութեանը, և տեղը պատրաստ էր։

Իսկ հայոց հոգևոր դպրանոցների համար տեղիս ո՞ր հաստատութիւնները որդեգիրների կօնտինգենտ պիտի տային։ Կամ Աղաբաբեան դպրոցը և կամ խեղճ ու կրակ մեր թեմական դպրոցի առ այժմ գոյութիւն ունեցող երկու նախապատրաստականները։

Արդեօք կտակակատարները դիմեցին Աղաբաբեան դպրոցը վարչութեանը, թեմական դպրոցի ժամանակաւոր յանձնաժողովին կամ կօնսիստօրիայի միջոցով բոլոր քահանաներին՝ աշակերտների կամ ծխականների մէջ յարմար որդեգիրներ առաջ քաշել պատրաստելու։

Ոչ։ Այդ ուղղութեամբ ոչ մի աշխատանք գործ չէ դրված։ Չէ յայտարարված և համարեա ոչ ոք չը գիտէ։ Եւ սրանից յետոյ ասել թէ՝ «Մուրադխանեանի երկու թո-

---

Եւ ծրն է այն փաստը, որ ցոյց է տալիս, թէ «Մշակը» միացել է «Հովիտի» հետ, բլօկ է կազմել և առաջ է քշում Օրմանեանի կանդիդատութիւնը։ Արդեօք այն, որ «Մշակը» տպեց յօդուածներ ի ջատագովութիւն Օրմանեանի. բայց չէ՞ որ նա տպեց և բազմաթիւ յօդուածներ ընդդէմ Օրմանեանի։ Ե՞րբ և որտեղ «Մշակը» կաթողիկոսական առաջին կանդիդատ հրատարակեց Օրմանեանին։ Չէ՞ որ «Մշակը» շատ պարզ կերպով գրեց և հրատարակեց, թէ ինքը, ըստ իր սկզբունքների, ըստ իր ուղղութեան և աշխարհհայեացքի, իբրև կաթողիկոսական կանդիդատներ կարող է առաջարկել Բագրատ վարդապետին, Մեսրոպ եպիսկոպոսին և մինչև անգամ Դուրեան արքեպիսկոպոսին, բայց եթէ դրանց հանդէպ առաջ է քշվում և քարոզվում Սուրէնեան, Օրմանեան, Պարդեան արքեպիսկոպոսների, Կարապետ և Մուրադբէկեան եպիսկոպոսների կանդիդատութիւնը, մենք աւելի արժանաւոր և յարմար ենք համարում Օրմանեան արքեպիսկոպոսին, որ իր բոլոր թերութիւններով հանդերձ, ունի անպայման աւելի հեղինակութիւն, աւելի մեծ պատրաստութիւն և ձեռնհասութիւն, քան Սուրէնեան, Պարդեան, Կարապետ և այլք։

Ճիշդ է, «Մշակը» մեծ թափով և եռանդով առաջ չէ տանում Բագրատի, Մեսրոպի, Դուրեանի կանդիդատութիւնը, բայց այդ բացատրվում է նրանով, որ նա չէ տեսնում ժողովրդի մէջ և մանաւանդ Թիֆլիսի հայութեան մէջ ձգտում և տրամադրութիւն դէպի այդ կանդիդատները։ Սահմանադիր-ռամկավարները Թիֆլիսում լսել անգամ չեն ուզում Դուրեանի անունը, և այդ միայն նրա համար, որ դաշնակցականներն են առաջ քշում նրա թեկնածութիւնը. իսկ Բագրատի և Մեսրոպի մասին տրամադրութիւնը շատ քիչ է։ Այնուամենայնիւ—և այս ամենին տեղեկ չունեմ թագցնելու—միայն իմ ջանքերով և իմ տուած տեղեկութիւնների հիման վրա սահմանադիր-ռամկավարների մի խումբ համաձայնեց մտցնել Բագրատ վարդապետին և Մեսրոպ եպիսկոպոսին կաթողիկոսական ընտրելիների ցուցակի մէջ և նրանց համար պրօպագանդա մղել ազգային ժողովի մէջ։

Այդ պատճառով և հասկանալի է, որ «Մշակը» ստիպված է ներկայ կաթող. ընտրութեան ժամանակ աւելի զգուշաւոր դիրք բռնել, բայց միևնոյն ժամանակ չէ կարող անտարբեր մնալ և թոյլ տալ, որ առաջ քշվի, այն էլ ժողովրդավարական սկզբունքների դիմակի ներքոյ, Սուրէնեանի և Մուրադբէկեանի թեկնածութիւնը։

Իբրև միակ փաստ այն հանգամանքի, թէ «Մշակը» միացել է կղերականների և «Հովիտի» հետ, մեր անազնիւ հակառակորդները առաջ են բերում այն, որ ես՝ Հ. Առաքելեանս, նախագահել եմ Բօրսայի դահլիճում կայացած ժողովին, ուր կաթողիկոսական ընտրելի է հռչակվել Օրմանեան արքեպիսկոպոսը։

Պէտք է բացատրել, թէ որպիսի հանգամանքների մէջ է կայացել այդ ժողովը։ Ապա պէտք է բացատրել նոյնպէս, թէ ինչպէս եղաւ, որ պատուիրակներ ընտրվեցին մեծամասնութեամբ այնպիսի անձինք, որոնք համարվում են կողմնակիցներ Օրմանեան սրբազանի ընտրութեան։

Բօրսայի դահլիճում վաճառականների աւագի կողմից հրաւիրված էին ոչ միայն վաճառականներ, արհեստաւորներ, այլ և ինտելիգենտ շրջանին պատկանող բազմաթիւ անձինք՝ բժիշկներ, իրաւաբաններ, որոնց մէջ յիշենք Յ. Թումանեանին, «Հորիզոնի» կանդիդատին, որ սակայն չէր եկել։ Ինտելիգենցիային և վաճառական դասակարգին պատկանողները ստուար մեծամասնութեամբ այն անձինքն էին, որոնք 1905 թ. ի վեր, պատկանելով առաջադիմական հոսանքին, մեզ՝ մշակականներիս հետ շարունակ գործել, պայքարել են, մասնակցել թէ Պետական Դումաների, թէ ազգային ընտրութիւնների ժամանակ։ Ասացէք խնդրեմ, բոլոր այդ անձինք, ինչպէս օրինակ՝ բժշկապետներ Մայսուրեան, Աղասարեան, Նաւասարդեան, Շխեան, Մխիթարեան, Ղազարեան և այլք, կամ իրաւաբաններ՝ Պ. Քալանթարեան, Յ. Սպենդիարեան, Յ. Նորզանեան, Վ. Եղիազարեան, Հ. Համբարձումեան, Յ. Ալիխանեան, Բ. Տէր-Յակոբեան, Ե. Իսահակեան և այլք, կամ ինժեներ Գ. Կիրակոսեան, կամ վաճառականներ՝ Խ. Աֆրիկեան, Ե. Ծատուրեան, Ա. Միլեան, Ս. Կաֆեան և այլն, և այլն, մի՞թէ դրանք կղերականներ են, կողմնակիցներ «Հովիտի»։ Չէ՞ որ դրանք այն անձինքն են, որոնք միշտ գործել են առաջադիմական բանակների հետ։ Եւ ինչ առիթ և իրաւունք ունէի ես մերժել նախագահել մի ժողովի, որ բաղկացած էր մեծամասնութեամբ առաջադիմականներից, մշակականներից, որոնց հետ ես յաճախ գործել եմ։ Անկեղծօրէն ասելով, մինչ այդ ես բնաւ չէի կարծում, որ այդ ժողովը այնպէս միահամուռ կերպով կը յայտարարէ իրան օրմանեանական, և երբ այդ պատահեց, ես աշխատեցի հաշիւ տալ ինձ, որոնել և հասկանալ այդպիսի՝ ինձ համար անակնկալ՝ երևոյթի պատճառը, ինչպէս և այն անակնկալ երևոյթի պատճառը, որ Թիֆլիսի բոլոր 23 եկեղեցիներում ընտրված պատուիրակները, որոնք իրանց մեծամասնութեամբ պատկանում են դարձեալ առաջադիմական ուղղութեան, տրամադրված են յօգուտ Օրմանեան սրբազանի կանդիդատութեան։

Այդ տարօրինակ թւացող երևոյթի պատճառը ես քիչ ներքև կը բացատրեմ և ցոյց կը տամ, թէ այդ երևոյթը բացառապէս մի մեծ և հզօր բողոք է, որ առաջադիմական հոսանքին պատկանող բանակը կամ հայ ազգային-ազատամիտների բանակը կամեցաւ արտայայտել այն կեղտոտ, մութ, ազգացաւ հոսանքի դէմ, որի արտայայտիչն է «Հորիզոնը» իր խմբով և իր անմաքուր ղեկավարներով՝ Յ. Թումանեանով և Լէօով։ Եւ տեղն է ասել այդ պարոններին. Tu l'as voulu, George Dandin.

Հարկաւոր եմ համարում «Հորիզոնի» մի քանի ինսինուացիաներ ևս նշաւակել։ Երբ «Հորիզոնը» խօսում է վաճառականների մասին, նրանց գրպանի մասին, մենք հարցնում ենք. ո՞վ է մինչև այսօր ապրել վաճառականների գրպանով, դուք թէ մենք. ո՞վ էր դեռ երէկ պարծենում, որ Հ. Մելիքեանից նպաստ է ստանում. մի՞թէ Հ. Մելիքեանը վաճառական չէ. ո՞վ է այսօր վաճառականի հացով ապրում. մի՞թէ վաճառական չէ Գ. Ի. Տէր-Մարգարեանը, որի փողերով ամբողջ տարիներ սնվել է Լէօն, որից շարունակ նպաստ է ստացել։ Կեղծաւորներ, որ ձեր աչքի գերանը չէք նշմարում, ուրիշի աչքի շիւղն էք տեսնում։

Գալով այն հարցին, թէ իբր մի խմբակ վերջերս ճիգեր թափեց «Մշակը» ազատելու կորստից, պէտք է ասենք, որ «Մշակը» ոչ ընկնելու վրա էր, ոչ թոյլ կը տար որևէ խմբակի ղեկավարել իրան։ Եթէ «Մշակը» տալիս է այս և այն յօդուածը, այդ նրա համար, որ այդ յօդուածը պէտք է եղել հարցի լուսաբանութեան համար կամ համապատասխան է եղել իր ուղղութեան։ Ինչ վերաբերում է այն հարցին, թէ «Հորիզոնին» վիճակված է «Մշակի» վախճանի մահազանգը խփելու, մենք ցաւելով կասենք, որ ձեր մահազանգը խփվեց հոկտեմբերի 16-ին, ընտրութեան օրը, և հէնց այդ է՝ որ սարսափեցնում է ձեզ, այդ է՝ որ ձեզ խելակորոյս է արել, այդ է՝ որ ձեզ մոռացնել է տուել ամեն բարեկրթութիւն, վայելչութիւն և մարդկային արժանապատւութիւն։

II

Բացատրեմ այժմ, թէ հոկտեմբերի 16-ի ընտրութիւնները հասարակական և կրթական ինչ նշանակութիւն ունեն և ինչպէս պատահեց, որ առաջադիմական բանակին պատկանող մարդիկ—ոչ միայն վաճառականներ, արհեստաւորներ, այլ և ինտելիգենտներ՝ բժիշկներ, փաստաբաններ, մասնագէտներ, ուսուցիչներ, գրողներ, անկախ բոլորովին կղերական-պահպանողական հոսանքից—հանդէս եկան իբրև կազմակերպված ույժ և իրանց կողմնակից հրատարակեցին Օրմանեան սրբազանի կանդիդատութեան թէ Բօրսայի դահլիճում եղած ժողովի և թէ 23 եկեղեցիների ընտրութեան ժամանակ։ Եթէ ընդունենք, որ Բօրսայի ժողովին մասնակցում էին միայն մի խումբ անձինք, մօտ 250—300 հոգի, հապա ինչով բացատրենք, որ 23 եկեղեցինե-

շակն էլ բաց է», այո՛ աւելի քան «զարմանալի է»։

Իսկ ես ասում եմ, որ հոգևոր դպրոցներ գնացող որդեգիրներ կան ու միշտ կը լինեն։

Այն ծնողները, որոնք իւրաքանչիւր տարի զաւակների ձեռից բռնած աղերսանքով ծեծում են անախրոնիզմ դարձած Աղաբաբեան դպրոցի և Աստրախանի կիսածին Թեմական դպրոցի դռները, երբեք չեն մերժի իրանց երեխաներին ուղարկել աւելի բարձր հոգևոր դպրոցներ։ Մանաւանդ որ նրանք տեսնում են իրանց որդին 8—10 տարի Աղաբաբեան դպրոցի նստարանները մաշելուց յետոյ՝ աւարտման վկայականը ծոցին՝ չամիչ կամ կօշիկ ծախողի դուքանն է աւլում կամ զանազան պետական հաստատութիւններում սարքին գրագրի, թանաք լցնողի պաշտօնն է կատարում և կամ եկեղեցիներում խաչվառի կոթ է բռնում։ Այո, այդ ծնողները անպայման իրանց ցանկութեամբ, յօժարակամ կուղարկեն երեխաներին հոգևոր դպրոցները, հէնց թող քահանայ, վարժապետ դառնայ, որը վերջիններից աւելի արժանաւոր դիրք, ապրուստի վայել միջոց չունի, քան շագիրտը, պրիկաշչիկը, մօնթը։

Միայն մեր մէջ նախաձեռնող չը կայ։ Այդ ուղղութեամբ աշխատողների սով է։ Գործի գլուխ այնպիսի անձնաւորութիւնների ձեռին է, որոնք քիչ են հետաքրքրվում ընդհանուր հայ կեանքով և ապրում սեփական հայ ինտերեսներով։ Մէկը պիտի լինի միշտ, որ ծանր սովորած հարուածներ տայ մեր դանդաղաշարժ կեանքի քնափ փղին առաջ շարժվելու։ Եւ այդ գործում առաջ բերող եզակի անհատներից էր հանգ. Արիստակէս արքեպիսկոպոսը։

Նոյն կղզիացած դրութեան մէջ էր Աստրախանի հայ համայնքը սրանից 15 տարի առաջ, երբ թեմի գլուխ կարգվեց Արիստակէս արհին։ Մօտ 70 տարի էր անցել Ներսիսեան դպրոցի և 20 տարի՝ Էջմիածնի ճեմարանի բացումից, և դեռ աստրախանցիք, բացի մի անյաջող փորձից, ոչ մի ընթացաւարտ չունէին այդ ազգային սեմինարիաներից դուրս եկած. Արիստակէսի անխոնջ ջանքերի շնորհիւ էր, որ ուսանող կռունկների առաջին շարանը սկսվեց Աստրախանից դէպի հեռաւոր հօրիզոնները՝ դէպի Ներսիսեան դպրոց, դէպի ճեմարան։ Հէնց այդ առաջին պիոներներից էին այսօրվայ մեր երիտասարդ Ասլանեան և Քարտաշեան քահանաները։ Դրանց հետևեցին երկրորդ, երրորդ խմբերը Ներսիսեան դպրոց ու ճեմարան, և այդ գարնանաբեր կռունկների տուտը կարվեց, ընդհանուր հետաքրքրութիւնը մարեց այն ժամանակ, երբ արթուն հովիւը ննջեց և երբ տեղիս թեմական դպրոցը բացվեց։ Այնուհետև փնացողները այդտեղ տեղաւորվեցին։

Ուրեմն պատճառն այն չէր, որ աստրախանցին չէր ուզում հոգևոր դպրոցներ ուղարկել, այլ դիմողներին պատասխան էր տրվում թէ՝ քանի որ մեր թեմական դպրոցը բացվել է, այլ ևս օտար քաղաքներ ուղարկելը դադարեցված է. ահա թէ ինչու. քնեց այնքան Աստրախանի համար կարևոր հարցը, եւ ոչ թէ ծնողների չը կամենալն էր։ Այժմ, երբ մեր թեմական դպրոցը հոգեվարքում է, դարձեալ մի քիչ ցանկութիւն, մի քիչ գործ, դարձեալ մի քիչ անկեղծ կերպով նուիրվել հասարակական կարիքներին, և հաւատացած եմ, որ հոգևոր դպրոցներ գնալու հետաքրքրութիւնը նորից կը զարթի և բազմաթիւ կռունկների վերջին ցանկութիւնները անկատար չեն մնայ։ Այո, անտարբեր չը մնանք։

Գէորգ Քհ. Մկրտումեան

Աստրախան

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

Պետերբուրգ, 17 նոյեմբերի

Նախագահում է Րօդզեանկօն։

Հերթին հոկտեմբերեանների և սահմ.-ռամկավարների միանման յայտարարութիւններն են՝ դիմելու կառավարութեանը և բացատրութիւն խնդրելու անբերրիութիւնից վնասված ազգաբնակութեանը մատակարարական օգնութիւն հասցնելու համար կառավարութեան ձեռք առած միջոցների հարցի առիթով։

Նակազի հիման վրա նախ պարզվելու է այն հարցը, թէ յիշեալ յայտարարութիւնները քննվելու են անմիջապէս թէ յանձնվելու են մասնաժողովի։

Շինգարեովը յիշեցնում է, որ անբերրիութեան հարցը հանդիսանում է ռուսական կեանքի օրհասական հարցը. նրանից սկսեցին իրանց գործունէութիւնը բոլոր երեք Դումաները. նա դրված է առաջին հերթին այժմ էլ, երրորդ Դումայի լիազօրութիւնների վախճանի նախօրեակին։ Մատնանշելով, թէ շատ նահանգներին պատճառած անբերրիութեան խնդիրը անվիճելի է ներկայանում, հռետորը պնդում է անմիջապէս քննել այն ըստ էութեան և յոյս է յայտնում, որ կառավարութիւնը չէ յապաղի բացատրութիւն տալու մի հարցի նկատմամբ, որի մէջ շահագրգռված են ազգաբնակութեան լայն խաւերը։

Դուման միաձայն որոշում է դիմել անմիջապէս վերոյիշեալ յայտարարութիւնների քննութեան։

Դզիւբինսկին, ընդգծելով որ անբերրիութեան աւերը քրօնիկական երևոյթ է դարձել, քննադատում է վերջին ժամանակի կառավարական ձեռնարկութիւնները և, յենվելով Սիբիրի նահանգներում ունեցած իր անձնական տպաւորութիւնների վրա, գալիս է այն եզրակացութեան, թէ անբերրիութեան դէմ կառավարութեան ձեռք առած անհրաժեշտ միջոցները ուշացել էին։

Կարեակինը, մատնանշելով թէ միշտ անբերրիութեան ժամանակ կառավարութիւնը ինքն իրան ցոյց է տալիս չափազանց դժուարին կացութեան մէջ, պնդում է երկու հարցերը անմիջապէս ընդունելու վրա։

Տօլստոյը գտնում է, որ մատակարարական գործը կազմակերպված է անկանոն, վասնզի կառավարութիւնը սիստեմատիկ կերպով մեկուսացնում է զեմստւօն մատակարարական գործի մասնակցութիւնից։

Շեմէտօվը ասում է, որ ազգաբնակութիւնը սպասում է օգնութեան, որպիսին կարելի է միայն ստանալ ժողովրդական ներկայացուցչութիւնից, և առաջարկում է արդարացնել այդ սպասելիքները և անյապաղ լուծել հիւանդոտ հարցը։

Ի պաշտպանութիւն կառավարութեան՝ խօսում են Վիշնէվսկին եւ Մարկօվը 2-րդ։

Կրուպօտովը կարծում է, որ մատակարարական գործը պէտք է վերցնել կառավարութեան ձեռքից։

Պետրօվ 3-րդ յայտնում է, որ բաշկիրների մէջ արդէն սով է սկսվել։ Քաղցածութեան արմատական պատճառը հռետորը տեսնում է գիւղացիների հողազուրկ վիճակի մէջ, որը և պէտք է վերացնել։

Վիճաբանութիւններն աւարտված են։ Երկու յայտարարութիւնները եւս ընդունվում են բոլորի ձայներով ի դիմաց մի քանի աջակողմեանների։

Հերթին սահմ.-ռամկավարների յայտարարութիւնն է—դիմել մինիստրների խորհրդի նախագահին և հարցնել 1881 թ. օգ. 14-ին Բարձրագոյն հաստատված այն կանոնների ժամանակը երկարելու մասին, որոնք վերաբերում են պետական կարգ ու կանոնի և հասարակական հանգստութեան պահպանութեան միջոցներին։

Տեսլէնկօն իբրև առաջինը ստորագրած ընդգծում է, թէ հարցապնդումը շտապողական է, և յիշեցնում է, որ այսօր, հոկտ. 17-ի մանիֆէստի 6-րդ տարեդարձին, հարկ է լինում վկայել, թէ շնորհիւ 1881 թ. կանոնների՝ վեց տարիների ընթացքում Ռուսաստանում չի եղել մի անկիւն, ուր գոյութիւն ունենային քաղաքական ազատութեան սկզբունքները։ Կիէվի դէպքերը ցոյց տուին, որ կանոնների մտցրած քայքայման թոյնը հասաւ մինչև հասարակական սանդուղի ծայրը, վարակելով մինիստրներին։ Այժմ ամենքը ըստ արժանոյն կշռադատում են այդ չարիքը։ 1881 թ. կանոնները, իբրև Հիմնական Օրէնքների 83-րդ յօդուածին հակասող կանոններ, պէտք է վերացվեն։ Երրորդ Դուման պէտք է վերջ դնէ ապօրինութեան ու ասէ, որ նա յիշում է հոկտեմբ. 17-ի մեծ ակտը և կամ մոռացել է այն (ծափահարութիւն աջից)։

Կուրակինը աւելի նպատակայարմար է գտնում հոկտ. 17-ի յիշատակելի օրը դիմել հանգիստ ու խելացի օրէնսդրութեան։ Հոկտեմբերեանները անհրաժեշտ են համարում հարցապնդման բազմակողմանի լուսաբանութիւնը տեսնել մասնաժողովի մէջ, ուստի և ձայն են տալու շտապողականութեան դէմ (ծափահարութիւն կենտրոնում)։

Միլիւկօվը գտնում է, որ իրան սահմանադրական կենտրոնական կուսակցութիւն անուանողը, նը սպասելով այն սեղանի-ճառերին, որոնք արտասանվելու են հոկտ. 17-ի յիշատակելի օրը իր կուսակցական խնջոյքի ժամանակ, յայտնեց, թէ ռուսական սահմանադրութեան արմատական հարցը շտապողական չէ։ Այդ խոստովանութիւնը նոր չէ մի կուսակցութեան համար, որ, ցաւօք սրտի պիտի ասել, ռուսական սահմանադրութիւնը վերածեց դիակի (ծափահարութիւն ձախից)։

Քուէարկութեան առիթով Մարկօվ 2-րդ կարծում է, որ Ռուսաստանի արդի պետական ինքնակալ ու անսահման կազմը տապալելու ձգտող անձանց տեսակէտից միանգամայն ժամանակին է հէնց այժմ, երբ յեղափոխութիւնը բարձրացրել է իր խայթոցը և սկսել են սպանել մինիստրների, առաջարկութիւն անել արտակարգ պահնորդութիւնները բարձելու մասին։ Ժամանակն է վերջ տալ միամիտ խօսքերին, թէ մեզ մօտ սահմանադրութիւն չը կայ։ Ժամանակն է հաւաքել այդ դիակները և թաղել իրանց արժանի տեղում։ Սահմանադրութիւն Ռուսաստանում չէ եղել, չը կայ և չի էլ լինի։ Երբ յայտարարվում է Բարձրագոյն մի հրաման, որ պահնորդութիւնը երկարում է մի տարով ևս, ուրեմն այդպէս էլ պէտք է լինի։ Ով դրա հակառակ է գնում, նա յանցաւոր է և արժանի է բանտարկութեան (ծափահարութիւն աջից)։ Հարցապնդումը, ինչպէս բացէ ի բաց յանցաւոր յարգանք գերագոյն իշխանութեան, անհրաժեշտ է դէն շպրտել։ Աջակողմեանները ձայն են տալու հարցապնդման շտապողականութեան դէմ։

Տեսլէնկօն, հակաճառելով Տէնիշէվին, բացատրում է, որ երկրորդ Դումայում կադէտները չը ներկայացրին ներկայ հարցապնդումը նրա համար, որ մշակեցին կեանքի անձեռնմխելիութեան օրինագիծը, որի յօդուածներից մէկը ձայնում էր, թէ վերացվում են բացառիկ դրութիւնները։ «Սակայն,—շարունակում է հռետորը, դիմելով հոկտեմբերեաններին,—դուք մի մեծ խոստովանութիւն արիք. այժմ ամբողջ երկիրը, հակառակ Հիմնական Օրէնքների, լինելով է բացառիկ պահնորդութեան մէջ։ Դուք հնարաւոր էք համարում շարունակել բացառիկ դրութիւնները ոչ թէ օրէնքների, այլ սոսկ կառավարելու կարգով։ Բայց յիշեցէք պետական մեծ գործիչ Էգլինէկի խօսքերը՝ «մի մոռանաք, որ գործողութիւնների այդօրինակ կարգը գանը բաժին դարձրեց երկու պետութիւնների՝ անգլիականին և ֆրանսիականին»։ (Ուժեղ աղմուկ աջից, բռունցքազարկ՝ բացագանչութիւններ՝ «հայդա», «դուրս», «դա կայսերասպանութեան կոչ է, խրախուսանք տէրրորին, լիրբ»)։

Նախագահը միալար զանգահարում է և յետոյ կարգի է հրաւիրում Տեսլէնկօյին։ Ձայներ աջից. «Դա քիչ է. դա յեղափոխութեան հրաւէր է»։ Աղմուկն ու բացագանչութիւնները սաստկանում են։ Բացագանչութիւններ՝ «արտաքսել, արտաքսել»։

Նախագահը 10 րոպէով յայտարարում է ընդմիջում։

Նիստը վերսկսվելուց յետոյ, նախագահը յայտնում է, որ ծանօթանալով ստենոգրամի հետ, նա Տեսլէնկօյին արված պատիժը քիչ է համարում և առաջարկում է արտաքսել Տեսլէնկօյին 15 նիստից։

Տեսլէնկօն բացատրում է, որ իր ասած խօսքերը պատկանում են համաշխարհային յայտնի գիտնական Էգլինէկին։ «Ես կարծում էի, թէ Դուման անձնատուր չի լինի բառերի, մտածում էի, որ, Դումայում ցէնզուրա պատմական օրինակների և ուսումնական աշխատանքների վրա չի լինի, և եթէ ես արտաքսվում եմ, ուրեմն սխալված եմ լինելու պնդել, թէ ցէնզուրա կայ»։

Միլիւկօվը, Բուլատը եւ Գեգէչկօրին կամենում են խօսել ըստ կարգի։ Նախագահը նրանց ձայն չէ տալիս։ Գեգէչկօրին ասում է, որ այդ՝ նակազի խախտումն է։

144 ձայնով ընդդէմ 108-ի ընդունվում է Տեսլէնկօյին 15 նիստից արտաքսելու առաջարկը։

Անձնական հարցի առիթով խօսում են Միլիւկով և Աջէմեան։

Հարցապնդման շտապողականութիւնը ընդունվում է 149 ձայնով ընդդէմ 128-ի։

Դուման անցնում է քննելու հարցապնդումը ըստ էութեան։

Բուլատը, պաշտպանելով հարցապնդումը, բաւական է համարում նկատել, որ այսօր այսպէս կոչված ժողովրդական ներկայացուցիչները ուրիշ ոչնչով չեն կարող զբաղվել, բայց միմիայն պահնորդական եղանակով ճառերի իմաստը հակառակ նշանակութեամբ ընդունելով։

Վիճաբանութիւնները ըստ էութեան աւարտված են։

Անուանական քուէարկութեամբ 168 ձայնով ընդդէմ 123 (13 հոգի ձեռնպահ են մնում), հարցապնդումը ընդունվում է։

Դուման ձեռնարկում է բանւորներին դժբաղդ դէպքերի դէմ ապահովագրելու օրինագծի յօդուածային քննութեան։

Առաջին յօդուածի մասին սկսվում են խօսակցութիւններ, բայց ուշ լինելու պատճառով նիստը յետաձգվում է չորեքշաբթի օրվան։

ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Ղազախի երկրորդ մասը (10 գիւղ) կաթողիկոսական պատգամաւոր ընտրելու համար պատուիրակ է ընտրել Սմբատ Տէր-Աւետիսեանին (ուսուցիչ Թիֆլիսի I գիմնազիայի) և ինժեներ Գրիգոր Եարալեանին։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Երէկ հաղորդեցինք Թռչնապահութեան 5-րդ ցուցահանդէսի բացման մասին։ Ժամը 2-ին ցուցահանդէս եկան Փոխարքայի քաղաքացիական մասի օգնական սենատոր Վասացին, Թիֆլիսի նահանգապետ Չերնեավսկին, պետական կալուածների կառավարիչը և այլ պաշտօնական անձինք։ Թէ սրանց և թէ հրաւիրված անձանց ներկայութեամբ նախ կատարվեց մաղթանք, որից յետոյ ռուսական թռչնապահութեան ընկերութեան Թիֆլիսի բաժանմունքի նախագահ Դրբօզլովը հակիրճ ճառով յայտնեց, թէ ներկայ ցուցահանդէսի նպատակն է ծանօթացնել ազգաբնակութեանը տնային թռչունների գոյութիւն ունեցող տեսակների, թռչնապահութեան ռացիոնալ կանոնների հետ։ Ներկայ ցուցահանդէսը տարբերվում է մինչև այժմ եղածներից նրանով, որ մասնակցում են բացի Թիֆլիսի և այլ նահանգների զանազան տեղերից, նաև Կենտրոնական Ռուսաստանի մի քանի քաղաքների էքսպօնենտները։ Ապա քաղ. վարչութեան կողմից ողջունեց ցուցահանդէսի բացումը իշխ. Ն. Արղութեան-Երկայնաբազուկ, որ յայտնեց նաև թէ վարչութիւնը առանձին ժետօն-մրցանակ է նշանակել լաւագոյն թռչունի համար։ Այնուհետև մի գեղեցիկ ճառ արտասանեց սենատոր Վասացին։ Ողջունելով ցուցահանդէսի բացումը, նա ասաց, որ ցուցահանդէսները ներկայումս մեծ դեր են խաղում։ Այս ցուցահանդէսը թողնում է գեղեցիկ տպաւորութիւն և, սենատորի կարծիքով, կրում է աւելի մրցական, սիրողական բնաւորութիւն, որը և կարող է գործի զարգացմանը նպաստել, ինչպէս օրինակ օդագնացութիւնն էր, աւտոմոբիլիզմը և այլն։ Պէտք է ցուցահանդէսների միջոցով պարզել աւելի տեղական թռչունների տեսակները և նրանց առանձնայատկութիւնը։ Վերջում ցանկանալով ընկերութեանը աջող գործունէութիւն, սենատորը ցուցահանդէսը բացված յայտարարեց։ Իսկապէս արժէ տեսնել այժմեան ցուցահանդէսը, որ, ինչպէս յայտնի է, գտնվում է «Կրուժօկի» ամառային շինութեան մէջ, Վերայի կամուրջի մօտ։

◆ Կովկասի Փոխարքային ներկայացաւ Բագուի քաղ. դումայի պատգամաւորութիւնը, գլուխ ունենալով քաղաքագլուխ Րաէվսկին՝ էլեքտրաքարշի հարցի առիթով։ Ներկայացան նոյնպէս Երևանի նահանգապետ բարոն Տիզէնհաուզէնը և Թիֆլիսի գաւառական ազնուականութեան պարագլուխ իշխ. Թումանովը։

◆ Կովկասի Փոխարքայի մօտ կազմված խորհրդակցութիւնը չէ հաստատել Բագուի քաղաքային վարչութեան և բելգիական ընկերութեան միջև կապված պայմանագիրը էլեքտրաքարշ կառուցանելու հարցի վերաբերմամբ։

◆ Թիֆլիսում վերջերս հրաշալի եղանակ էր լինում։ Նոյն իսկ գարունը ասես յետ էր եկել։ Միայն հոկտ. 18-ի երեկոյից բարձրացաւ թեթև քամի, իսկ գիշերը եկաւ անձրև, որը և շարունակվեց հետևեալ օրը։

◆ Չը նայած որ նահանգապետը ոչխարի մսի փութը 13 կոպէկից հաստատեց 12 կոպէկ, բայց և այնպէս ագահ մսագործները թէ ոչխարի և թէ տաւարի մսի փութը ծախում են աւելի գներով։ Ինչպէս երևում է, ոչ մի արձանագրութիւն և ոչ մի տուգանք յետ չեն կասեցնելու ընչաքաղց մսավաճառներին իրանց սանձարձակ շահագործութիւնից։

◆ Կիրակի օրը, ցերեկվայ ժամը 1-ին, «Մշակի» խմբագրատանը նշանակված է Ժող. Համալսարանի Ընկերութեան հայկական սեկցիայի անդամների ընդհանուր ժողովը։

◆ Թիֆլիսի ոստիկանապետը կարգադրել է ոստիկանական պաշտօնեաներին թոյլ չը տալ լրագրավաճառներին կանգնել թատրոնների մուտքերի մօտ ինչպէս ներկայացման սկզբին, այնպէս և վերջանալու և հասարակութեան դուրս գալու ժամանակ։

բում, որոնց մեծ մասում ծխականները հաւաքվել են մինչև այժմ չը տեսնված բազմութեամբ, իր համերաշխութիւնը ցոյց տուեց Բօրսայի ժողովին։

Յայտնի է, որ վերջին մի քանի տարիները ժողովուրդը՝ այս բառիս բուն մտքով՝ շատ անտարբեր դիրք էր բռնել և չէր մասնակցում հասարակական և ազգային ընտրութիւններին և գործերին։ Ասպարէզը մնացել էր որոշ խմբակների ձեռքը, որոնք զանազան յայտնի միջոցներով, խուժանապետական ձևերով առաջ էին քշում իրանց կամքը։ Այդ խմբակները, որոնք անմիջապէս ժողովրդի հետ ոչ մի կապ չունէին, բայց միշտ ճառում էին ժողովրդի անունից, որոնք սնանում էին բացառապէս վաճառական դասակարգի նպաստներով և գրպանով, ամեն մի գործի, ամեն մի ընտրութեան ժամանակ ղեկավարվում էին ոչ թէ ազգային հասարակական շահերով, այլ իրանց անձնական շահերով։ Նրանք շարունակ արհամարհում, անարգում էին համալսարանական ինտելիգենցիային, անուանելով նրան բուրժուազական և այլն։ Նրանք յայտարարում էին, թէ վաճառականութիւնը, ինտելիգենցիան ժողովուրդ չէ կազմում, ուրեմն հէնց ժողովրդի գիտակից, կրթեալ մասը ժողովուրդ չէ կազմում. մի խօսքով, նրանք աշխատում էին օգտվել վաճառականութեան, ինտելիգենցիայի նիւթական միջոցներով, բայց գործերը անօրինել իրանք և թոյլ չը տալ նրանց մասնակցութիւնը հասարակական և ազգային գործերում։ Եւ շնորհիւ դրան՝ մեր ազգային հաստատութիւններից շատերը ընկան այդ բաղդախնդիրների ձեռքը և չափազանց տուժեցին, որովհետև նրանց նպատակը ոչ թէ այդ հաստատութիւնների բարգաւաճումն էր, բարեկարգութիւնը, այլ միայն այդ հաստատութիւնների միջոցով իրանց անձնական բարեկեցութիւնը և յղփացումը ապահովելը։

Տարակոյս չը կայ, որ վաճառականութեան և ինտելիգենցիայի խաւերը դառնանում էին և նրանց մարդկային համբերութիւնը սպառվում էր։ Դառնութեան բաժակը լցվեց, երբ կաթողիկոսական ընտրութեան խնդրի առիթով յայտնվեց, թէ այդ բաղդախնդիրները, բոլորված՝ «Հօրիզոնի» շուրջը և իրանց սուտ ճգնաւորներ ձևացնելով՝ առ երես ցոյց տալով թէ իրանք ամենևին չեն հետաքրքրվում կաթողիկոսական հարցով, և, իբրև ապացոյց այդ առերեսութեան, մի տող անգամ չը նուիրելով անգամ կաթողիկոսական խնդրին իրանց օրգանում, գործում են սակայն եռանդով, բայց խլուրդային ճանապարհով, և ցուցակներ կազմելով ուղարկում են Կ. Պօլիս և մոլորեցնում ծերունի տեղապահ Մանկունի արքեպիսկոպոսին, թէ Ռուսաստանի հայութիւնը ցանկանում է միայն Սուրէնեան արքեպիսկոպոսին, թէ Ռուսաստանի հայութեան մէջ համբաւաւոր և վստահելի անձինք միայն Յովհ. Թումանեանը, Լէօն, Դօջօյեանը, Վ. Փափազեանը, Տէր-Միրաքեանը, Գ. Խատիսեանը, Յ. Քաջազնունին, Տ. Բէգզադեանը և tutti-quanti-ներն են, ուրեմն և դրանցից դատ հայ ժողովուրդ չը կայ։ Երբ այդ բաղդախնդիրները սկսեցին կեղծել և գրականութիւնը, պարծենալ՝ թէ իրանք խարդախել են պատմական փաստերը, կազմելով դասագրքեր, որոնց մէջ հայ գրողներ հռչակվում են բոլորովին անյայտ Յ. Աղաբէնեաներ, իսկ Գրիգոր Արծրունի, Ս. Նազարեան, Ալ. Քալանթար, Ա. Մ. Եղեկեան, Ս. Մալխասեան, Ա. Սարուխան, Յ. Սպենդիարեան, Գ. Զալխուշեան և այլք համարվում են ոչ գրողներ։

Եւ ահա տեսնելով այդ բոլոր կեղծիքները, խարդախութիւնները, տեսնելով որ ժողովրդապետական սկզբունքների անունով երգվողները ցինիկաբար և անամօթաբար, խլուրդային եղանակով աշխատում են խեղդել ժողովրդի ազատ ձայնը, խարդախել, կեղծել ժողովրդական քուէն՝ ընտրել տալով պատգամաւորներ իրանց մարդկանց, տեսնելով որ մի որոշ խմբակ կամենում է հայ ժողովրդի վզին փաթթել այնպիսի անձանց, որոնց նա չէ կամենում, ինչպէս Սուրէնեան, Մուրադբէկեան, մի խօսքով խեղդել ժողովրդի ազատ կամքի և ձայնի արտայայտութիւնը, ահա այդ ժամանակը զայրոյթի և դառնութեան բաժակը լցվեց և ժողովրդի գիտակից, հասկացող, առաջադէմ մասը, յանձին վաճառական, արհեստաւորական, ուսուցչական, մասնագիտական ինտելիգենտ ոյժերի, հանդէս եկաւ իբրև ակտիվ մասնակցող և որոշեց տապալել մութ և կեղտոտ տարրերը, խմբված՝ «Հօրիզոնի» շուրջը, յարմարաւոր առիթով։ Այդպիսի յարմար առիթ ներկայացաւ կաթողիկոսական ընտրութիւնը և Օրմանեանի կանդիդատութիւնը, որ առաջ քշվեց գլխաւորապէս նրա համար, որ մէջ տեղ դրվում էր Սուրէնեանի և Մուրադբէկեանի կանդիդատութիւնը։

Եւ որովհետև ընդհանուր լօզունգն էր սևացնել «Հօրիզոնի» կանդիդատներին, ուսուտի և Ամիրխանեանի, Գ. Խատիսեանի պէս թթու հօրիզոնականների շարքում սևացել են և մի քանի այնպիսի պատկառելի և համակրելի անձինք, ինչպէս Ալէքս. Խատիսեան, Յ. Խունունց, միայն նրա համար, որ նրանք անզգուշութիւն էին ունեցել հօրիզոնական կանդիդատների ցուցակի մէջ դնել իրանց անունը։ Եւ եթէ Ս. Յարութիւնեան, որ նոյնպէս «համբաւաւոր ցուցակի» մէջ է մտցված, չէ սևացել Զրկիննոյ եկեղեցում, այդ էլ պատահական է, որովհետև առաջուց համոզված են եղել, որ նա, իբրև արդէն ընտրված պատուիրակ Ղազախի շրջանից, թոյլ չի տայ իրան ընտրվել և ուրիշ տեղ պատուիրակ։

Ուրեմն Թիֆլիսի հայ ժողովրդի ակտիվ և եռանդուն մասնակցութիւնը հոկտեմբերի 16-ի ընտրութիւններին պէտք է նկատել նախամեծարապէս իբրև մի կազմակերպված բողոք և առաջխաղացութիւն (выступленіе) ընդդէմ «Հօրիզոնի» և նրա կեղտոտ ղեկավարների, այդ ևս առաջադէմ և սահմանադիր-ռամկավարական տարրերի կողմից, այլ ոչ կղերական կամ պահպանողական տարրերի կողմից, քանի որ ընտրված պատուիրակների և Բօրսայի ժողովին մասնակցողների մէջ հազիւ 4—5 հոգի լինեն պահպանողական բանակին պատկանողներ։

Իսկ Օրմանեան սրբազանի մասին առաջ եկած նպաստաւոր տրամադրութիւնը նոյն. իսկ մշակականների բանակի որոշ մասի մէջ՝ բացատրվում է նրանով, որ մարդիկ տրամաբանում են, և ամենայն իրաւամբ, այսպէս, քանի Սուրէնեան և Մուրադբէկեան, աւելի և անհամեմատ աւելի լաւ է Օրմանեան։

Ահա հոկտեմբերի 16-ի ընտրութիւնների նշանակութիւնը և հոգեբանական կողմը։

Մի քանի խօսք էլ «Հօրիզոնի» երէկվայ համարում (№ 230) տպված յաւիտենական ստախօսների այն յայտնի ստախօսութեան մասին, թէ «Հօրիզոնը» և իր կեղտոտ խումբը չէ մասնակցել ընտրութիւններին, այլ ձեռնպահ է մնացել։

Կատարեալ սուտ է։ Բոլոր եկեղեցիներում «հօրիզոնականները» մասնակցել են և մեծ մասամբ սևացել։ Վանքի, Զգրաշէնի, ս. Գէորգի, Մողնու, Քամոյենց և այլ եկեղեցիներում նրանք եռանդուն ագիտացիա են մղել, դրել իրանց քուէատուփերը, և նոյնիսկ տխրահռչակ Վարդան քահանայ Տէր-Ղևոնդեանը այս անգամ ևս հանգիստ չէ մնացել և առանձին հրաւիրագրերով, որոնց մի նմուշը մեր ձեռքին է այսօր, հրաւիրել է իր ծխականներին գալ մասնակցել ընտրութիւններին։

Ես վերջացրի և այլևս այս խնդրի մասին լէօական-թումանեանական հայհոյանքներին և զրպարտութիւններին ոչ մի պատասխան չեմ տալու։ Ժողովուրդը արդէն իր դատավճիռը կարդացել է և վերջացրել։ Ես հասկանում եմ, որ հօրիզոնականները շշմել, կատաղել են ոչ այնքան ներկայ իրանց պարտութեան, այլ այն հեռանկարի համար, որ պատկերանում է իրանց առաջ, թէ ինչ կը լինի իրանց հալն ու վիճակը, երբ եկող տարի ուրիշ ընտրութիւններ տեղի ունենան և իրանց դէմ ունենան ներկայ կազմակերպված ոյժը։

Հ. Առաքելեան

[illegible]

◆ Հոկտ. 16-ին Բալախանում խոլերայով հիւանդացել է Ալի Աման-օղլին, որը և հետևեալ օրը մեռել է։

ՏԵՂԵԿ. ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրեց Վրաց մէջ Գրագիտութիւն Տարածող Ընկերութեան վարչութեանը, հոկտեմբերի 27-ին, Վրաց թատրոնում կազմակերպել գրական-երաժշտական երեկոյթ, որի զուտ հասոյթը կը յատկացվի վրաց հանգուցեալ բանաստեղծ Իլիա Ճավճավաձէի ֆօնդին։

◆ Թիֆլիսի գաւառի Մեծ-Լիլօ գիւղի մանր վարկի ընկերութեան վարչութիւնը Պետական Բանկի Թիֆլիսի բաժանմունքի առաջ միջնորդութիւն յարուցեց կարճ ժամանակով տալ 2000 ր. և երկար ժամանակով 1000 ր. փոխառութիւն։

◆ Թիֆլիս է ժամանել Վրաց մէջ Գրագիտութիւն Տարածող Ընկերութեան խորհրդի նախագահ Գ. Ղազբէկը։

◆ Թիֆլիսում կազմակերպվում է վրաց պատմա-լեզուագիտական մի ընկերութիւն։ Նոր ընկերութեան նպատակն է օժանդակել Վրաստանի անցեալի և վրաց լեզուի ուսումնասիրութեանը լեզուագիտական ժամանակակից պահանջների համեմատ։

◆ Հոկտեմբերի 16-ին պիտի կայանար Դիդուբէի վրաց եկեղեցու երէցփոխի և հոգաբարձութեան ընտրութիւնը։ Պատարագից յետոյ բացվեց ժողովը նախագահութեամբ քահանայ Մուրխանաշվիլիի, որի ժամանակ վրացի ծխականները դիմեցին ռուսներին, խնդրելով իրանց թողնել վրացիների դարաւոր սրբութիւն սրբոցը և թոյլ տալ՝ որպէսզի այդ եկեղեցում պատարագ մատուցվի առհասարակ վրացերէն լեզւով։ Ռուս ծխականներից շատերը համաձայնեցին և իրաւացի գտան վրացիների առաջարկը, սակայն փոքրամասնութիւնը մերժեց այդ, առաջարկելով պատարագը մատուցել խառն լեզուներով։ Վրացի ծխականները ի միջի այլոց առաջարկեցին Դիդուբէում կառուցել մի եկեղեցի ևս, չը նայած որ այդ շրջանում ռուսները ունեն հինգ եկեղեցի, որի ծախքերի մի մասի հոգացումը վրացիները իրանց վրա են վերցնում։ Վրացի ծխականները յայտնեցին նախագահին, որ իրանք բողոք են ներկայացրել սենատին, դրա համար էլ խնդրում են նախագահին՝ յետաձգել ընտրութիւնները։ Նախագահը վրացիների այդ առաջարկը արձանագրութեան մէջ մտցրեց, սակայն իր իշխանութեամբ հրամայեց կատարել ընտրութիւնները. բայց այդ պարագանեբում ռուսներից 5—6-ը դեմօնստրատիվ կերպով հեռացան ժողովից, մերժելով մասնակցել ընտրութիւններին։ Չը նայած այս հանգամանքին, այնուամենայնիւ մնացած ռուսները պահանջում էին կատարել ընտրութիւնները, բայց նախագահողը իր իշխանութեամբ յետաձգեց։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

«ԿԵՆԴԱՆԻ ԴԻԱԿ»

Արքունական թատրոնը երեքշաբթի, հոկտ. 18-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, մի արտակարգ տեսարան էր ներկայացնում։ Բոլոր լօժերը, բոլոր նստարանները, բոլոր գալերէաները, նրբանցքները բռնված էին բարձր բիւրօկրատիային, ազնուականութեանը, ինտելիգենցիային, բուրժուազիային վերաբերեալ դասակարգերի ներկայացուցիչներով, զինուորականներով և ուսանողներով, ինչպէս և գեղեցիկ սեռի ներկայացուցիչներով, գեղեցիկ տուալէտների մէջ։

Ամենքը՝ և ծեր, և երիտասարդ՝ եկել էին տեսնելու համաշխարհային հանճար Լէվ Տօլստոյի մի նոր երկը, որ երեան է եկել նրա մահից յետոյ։ Ամենքը՝ և ծեր, և երիտասարդ, և տղամարդ, և կին՝ եկել էին լսելու, թէ ինչ նոր բան է ասում այդ համաշխարհային հանճարը սիրոյ, ամուսնութեան և ամուսնալուծման մասին։

Այդ ոգևորութիւնը սակայն շուտով հիասթափութեան հասաւ հէնց առաջին մի քանի պատկերներից, որովհետև ներկայացումը գնում էր շատ տարտամ, դանդաղ, անտրակտները սաստիկ երկարացված և, որ գլխաւորն է, դրաման տրվում էր պատահական ույժերի և սիրողների ձեռքով։ Բայց այդ թերութիւնները վերաբերում են դրամայի արտաքին կողմերին։ Գալով ներքին բովանդակութեան, նա, անշուշտ, զօրեղ, ցնցող տպաւորութիւն է թողնում իր հիմնական մտքով, որքան էլ դրաման թերատ և անմշակ է մնացել։ Նա մի բուռն [illegible]

[illegible] են ամուսնութեամբ զօդել այդ սէրը։ Դրա համար պէտք է, որ Ֆէօդորը ապահարզան տայ իր կնոջ, որպէսզի սա կարողանայ ամուսնանալ Կարենինի հետ։ Նա սրտով ցանկանում է տալ այդ ապահարզանը, որպէսզի Լիզան և Կարենինը չը տանջվեն, գտնեն իրանց երջանկութիւնը, բայց դրա համար հարկաւոր է, որ նա գնայ կօնսիստօրիայի առաջ սուտ խօսէ, խոստովանէ մի յանցանք, պոռնկութիւն, որ չէ կատարել, մաքուր պահած լինելով իրան ամբողջ ժամանակ։ Այդ սուտը նա չէ կարողանում ասել, նա զզվում է ստախօսութիւնից. մտածում է ինքնասպան լինել,— բայց քաջութիւն չէ ունենում, ուստի դիմում է մի այլ միջոցի, այն է՝ այնպէս է սարքում բանը, որ ամենքը կարծում են և համոզվում, թէ նա գետի մէջ է ընկել և խեղդվել։ Եւ ահա նա դառնում է «կենդանի դիակ»։ Լիզան և Կարենինն ամուսնանում են, երջանիկ են, բայց մի պատահմունք յայտնագործում է, որ Ֆէօդորը մեռած չէ, կենդանի է։ Երեքն էլ դատի են ենթարկվում, և օրէնքի պատիժը սպառնում է նրանց. բայց Ֆէօդորը նոյնիսկ դատարանում ատրճանակով ինքնասպան է լինում և կեանքի դրամայով վերջ դնում Լիզայի և Կարենինի տրագիքական վիճակին։

Այս է դրամայի կմախքը։

Մենք աւելի երկար կանգ կառնենք նրա վրա, նրա հոգեբանական, փիլիսոփայական կողմերի վրա, երբ կը տեսնենք դրամայի ներկայացումը Արտիստական թատրոնում, այլ դերասանների խաղի մէջ։ Հ. Ա.

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Բաթումում մեծ խօսակցութեան նիւթ է ծառայում Փոխարքայից նշանակված բէվիզիան քաղաքային ինքնավարութեան գործերի մէջ։

◆ Գեներալ Տօլմաչեվը պահանջել է այն բոլոր հրէաների ցուցակը, որոնք գտնվում են Օդեսայի քաղաքային հաստատութիւնների ծառայութեան մէջ։

◆ Ծովային մինիստրի օրինակով, ցամաքային զօրքերի հրամանատարները կարգադրեցին թոյլ չը տալ Լ. Տօլստոյի գրուածքները զինուորական գրադարաններում։

◆ Եալտայում դատարանը քննում է ոմն Գիլեվի գործը, որ մեղադրվում է եօթ անձից բաղկացած իր ընտանիքն սրի քաշելու մէջ։

◆ Վլադիվօստօկում կեանքի անժպիտ պայմաններից յուսահատված ինքնասպանութիւն է գործել 14 տարեկան գիմնազիստկա Իւլիա Կվեատկօվսկայան։ Մի ուրիշ քաղաքում անձ- [illegible]

հասցրած է եղել 10 տարեկան Սերգէյ Կուրցովը արբեցող հօր ձեռքից։

◆ Ստոլիպինին սպանող Բօգրօվի հայրը իր մեծ տունը նուիրում ծախելով իր ընտանիքի հետ ընդմիշտ մեկնեց արտասահման։

◆ Անգլիական տեղեկութիւնների համաձայն, Բէնգազիի ռմբակոծութեան ժամանակ իտալացիները թիւրքերի նման խոշոր կորուստներ են ունեցել։ Ինչպէս յայտնի է, թիւրքերը այդ կռւում կորցրին աւելի քան 1000 սպանված, իսկ իտալացիների կորուստը հաշւում է մօտ 700 սպանված, թէև իտալական պաշտօնական աղբիւրը այդ թիւը 100-ի է հասցնում։

◆ Տեղեակ անձանց հաշւով Թիւրքիայի ֆինանսները պատերազմի համար կը բաւականանան մինչև մարտ ամիսը։

◆ Դէրնայի մօտերում տեղի ունեցած կռւում թիւրքերը յետ նահանջեցին մեծ կորուստներով. իտալացիները գերեցին 500 հոգու։

◆ Գարնանը, ինչպէս տեղեկացնում են, Բալկանեան թերակղզում բռնկվելու է պատերազմ։

◆ Կոսսովայի վիլայէթի 750 օֆիցեր կառավարութեանը ուլտիմատում ներկայացրին, որի մէջ պահանջում են՝ ազատել հսկողութիւնից գահաժառանգ Իւսուֆ-Իզէդդինին, վերադարձնել աքսորական օֆիցերներին, գործելու ազատութիւն տալ չէյխ-ուլ-իսլամին և գումարել զինուորական խորհուրդ պատերազմի ծրագիր մշակելու համար։

◆ Թիւրքական տեղեկութիւնների համաձայն, Տրիպոլիսում իտալացիները սրի են քաշում արաբների անպաշտպան կանանց և երեխաներին։

◆ Թիւրքիան զօրքեր է կենտրոնացնում Չերնօգորիայի սահմանում։

◆ Թաւրիզի բնակիչները սկսել են դժգոհել կառավարութիւնից, որ քաղաքին հարկաւոր պաշտպանութիւն չէ ցոյց տալիս։

◆ Մահմէդ-Ալի շահի եղբայր Սալար-ուդ-Դօվլէն վերստին ույժեր է ժողովում և կամենում է վերցնել Քիրմանշահը, որպէսզի այնտեղ ձմեռը անցկացնէ մինչև գարուն, երբ և մտադիր է նոր արշաւանք սկսել։

◆ Լուրերի համաձայն, Թէհրանի ռուսաց դեսպան Պօկլեվսկի-Կօզէլը թողնում է իր պաշտօնը։

◆ Չին յեղափոխականները ձեռք են ձգում նորանոր նահանգներ։ Արդէն Կանտօնը նրանց ձեռքումն է։

◆ Պէկինում դրութիւնը սպառնական է։ Շարունակ գալիս են վագոններ զինակներով լի։ Կեանքը սկսում է մեռնել։ Լրագիրները բացարձակ գովաբանում են յեղափոխականներին։

◆ Եւրոպական պետութիւնները որոշեցին ոչ մի կոպէկ չը տալ չինական կառավարութեանը, որի դրութիւնը ողբալի է։

◆ Պէկին-Խանկօու երկաթուղագիծը անպէտք է դարձել, որովհետև եւրոպացի ծառայողները չեն աշխատում։ Կառավարութիւնը այդպիսով հնարաւորութիւն չունի նոր զօրքեր ուղարկել ապստամբ վայրերը։

◆ Մուկդէնի հիւպատոսները տեղեկութիւններ ստացան, որ չինական թագաւորական ընտանիքը փախել է Ցեանցզին՝ Եապօնիայում թագնվելու նպատակով։

◆ Չին յեղափոխականները նոր կայսր են հռչակել գնդապետ Սուան-Սինին։

◆ Մանջուրների կոտորածը վերսկսվեց։

◆ Եապօնիան վճռեց միջամտել չինական դէպքերին յօգուտ ներկայ դինաստիայի։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

18 հոկտեմբերի

ՎԷՐՆԻ։ Հոկտ. 16-ի գիշեր, առաւօտեան դէմ, զգացվեց երկրաշարժ ընորոշ գոռոցով։

ՎԼԱԴԻՎՕՍՏՕԿ։ Այրվում է ռուսական բանկի շինութիւնը։

ԵԿԱՏԵՐԻՆՕԴԱՐ։ Զարս զինված մարդ Ժերեբեցկայա շրջանային վարչութիւնից յափշտակեցին 11,000 րուբլի, սպանելով գոնապանին և վիրաւորելով տասնապետին։

ՌԻԳԱ։ Զինային փոթորկի հասցրած վնասները շատ զգալի են։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Սենատոր Նէյդգարդի կարգադրութեամբ դատվելու է Իվրանի թեմական ճարտարապետ Պրոկօպովիչը 372-դ յօդուածի երկրորդ մասով։

Թոյլատրվեց դեկտ. 19—23-ին գումարել Մոսկվայում ռուսական վերարոյժների համագումար։

Արդիւնաբերութեան ու առևտրի ներկայացուցիչների համագումարների խորհուրդը որոշեց առանձին յանձնաժողով կազմել Ռուսաստանի առևտրական յարաբերութիւնները Բուխարայի և Աւղանիստանի հետ զարգացնելու հարցի մշակման համար։

Ի յաւերժացումն Լոմոնոսովի ծննդեան 200-ամեակի՝ սինոդը առաջարկեց հոգևոր իշխանութիւններին ամենուրեք նոյեմբերի 8-ին մատուցել պատարագ և հոգեհանգիստ կատարել քարոզով, կրթական հաստատութիւններում կազմել ընթերցումներ։

ԱՍՏՐԱԽԱՆ։ Պօստային-մարդատար գնացքը Բուզանի կամուրջի մօտ դուրս ելաւ գծից։ Շոգեմեքենան և հինգ վագօն ջարդվեցին։ Թեթև վիրաւորվեցին չորս հոգի։

ԳԱՆՁԱԿ։ Ատրճանակով ծանր վիրաւորեցին պրիստաւին։ Ցանձագործը կալանաւորված է։

ՆՕՎՕՉԵՐԿԱՍԿ։ Գրաւականով բաց թողված Կրիստին դատաստանական պալատի կարգադրութեամբ բանտարկվեց։

ՕԴԵՍՍԱ։ Դատարանին յանձնվեց վառնումների համար քաղ. վարչութեան շինարարական բաժնի կառավարիչ Ֆաբրիկին։

ՄՕՍԿՎԱ։ Վախճանվեց քաղաքապետի օգնական Պետրովը։

Անիշխանական - կօմմունիստների գործի առիթով 20 մարդ դատապարտվեցին տաժանակիր աշխատանքների, մնացածները բանտարկութեան՝ զանազան ժամանակներով։

ՊԱՐԻԶ։ Մինիստրների խորհուրդը ընդունեց կենսական մթերքները էժանացնող և բնակարային կարիքը թեթևացնող օրինագիծը։

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Զմեռնային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ **արագ № 2 գնացքը**՝ (I, II և III կարգի վագօն.) 10 ժ. 20 ր. առաւ., Աղստաֆա է հասնում 12 ժ. 44 ր. կէսօր., Գանձակ՝ 3 ժ. 18 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 52 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 35 ր. երեկ., Բագու՝ 11 ժ. 43 ր. գիշ.։ **Մարդատար № 6 գնացքը**՝ (միայն I և II կարգի վագօն.) 3 ժ. 33 ր. ցեր., Աղստաֆա է հասնում 6 ժ. 29 ր. երեկ., Գանձակ՝ 9 ժ. 46 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 53 ր. գիշ., Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 20 ր. գիշ., Բագու՝ 8 ժ. 11 ր. առաւ.։ **Պօստատար № 4 գնացքը**՝ (բոլոր կարգերի վագօններով) 11 ժ. 18 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում՝ 2 ժ. 12 ր. ցեր., Գանձակ՝ 5 ժ. 29 ր. առաւ., Եւլախ՝ 7 ժ. 30 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 12 ժ. 01 րօպէին կէսօրվայ, Բագու՝ 4 ժամ 52 րօպէին ցերեկվայ։ **Խառն № 106 գնացք**՝ (IV կամ III կարգի վագօններով, երբ կարևորութիւն պատահի) 6 ժ. 32 ր. առաւ., Աղստաֆա է հասնում 10 ժ. 42 ր. առաւ., Գանձակ՝ 2 ժ. 57 ր. ցեր., Եւլախ՝ 6 ժ. 25 ր. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 16 գիշ., Բագու՝ 7 ժ. 12 ր. առաւ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ **Մարդատար № 74/75 գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագօններով) 11 ժ. 48 ր. գիշ., Ղարաքիլիսա է հասնում 7 ժ. 01 ր. առաւ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 10 ժ. 31 ր. առաւ., Էջմիածին կայար.՝ 3 ժ. 45 ր. ցեր., Ուլուխանլու՝ 4 ժ. 12 ր. ցեր.։ (Առանց Երևան մտնելու։ Սակայն Ուլուխանլուից առանձին գնացքը Երևան ուղևորվում է 4 ժ. 37 ր. ցեր., և Երևան հասնում 5 ժ. 20 ր. երեկոյեան)։ Նախիջևան՝ 9 ժ. 26 ր. երեկ., Ջուլֆա՝ 11 ժ. 10 ր. երեկ.։ **Մարդատար-ապրանքատար № 78/79 գնացքը**՝ 4 ժ. 34 ր. երեկ., Ղարաքիլիսա է հասնում՝ 12 ժ. 48 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 4 ժ. 32 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան՝ 4 ժ. 41 առաւ., Երևան՝ 11 ժ. 06 ր. առաւ., և այլևս դէպի չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ **Մարդատար № 5 գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագօններով) 5 ժ. 45 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 9 ժ. 51 ր. եր., Բաթում՝ 6 ժ. 26 ր. առաւ., **Պօստատար № 3 գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագօններով) 9 ժ. 50 ր. առաւ., Միխայլօվօ է հասնում 1 ժ. 56 ր. կէսօր., Բաթում՝ 11 ժ. 13 ր. գիշ.։ **Մարդատար № 7 գնացքը**՝ (II և III կարգի վագօններով) 10 ժ. 38 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 3 ժ. 08 ր. գիշ., Բաթում՝ 1 ժ. 42 ր. կէսօրին։

ԲՈՐԺՈՄ՝ **մարդատար № 9/66 գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագօն.) 3 ժ. 23 ր. ցեր., Խաշուրի է հասնում 6 ժ. 02 ր. երեկ., Բօրժօմ՝ 9 ժ. 02 ր. գիշ.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ **Մարդատար № 5 գնացքը**՝ 5 ժ. 07 ր. երեկ.։ **Պօստատար № 3 գնացքը**՝ 8 ժ. 54 ր. առ.։ **Արագ № 1 գնացքը**՝ 9 ժ. 56 ր. գիշ., որը այլևս դէպի չէ գնում։ **Խառն № 107 գնացքը**՝ 9 ժ. եր.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ **պօստատար № 72/73 գնացքը**՝ 8 ժ. 25 ր. առաւ.։ **Մարդատար-ապրանքատար**՝ № 80/81 **գնացքը**՝ 1 ժ. 40 ր. ցերեկվայ։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ **Մարդատար № 6 գնացքը**՝ 2 ժ. 50 ր. ցերեկ., **Պօստատար № 4 գնացքը**՝ 10 ժ. 28 ր. գիշ.։ **Մարդատար № 8 գնացքը** 5 ժ. 33 ր. առաւ. (այս գնացքը Բագու չէ գնում)։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ **Մարդատար № 6/10 գնացքը**՝ 7 ժ. 58 ր. առաւօտեան։

Ծանօթութիւն.—Ձմեռային երթևեկութեան միջոցին որոշված է Թիֆլիսից Պետերբուրգ (յետ և առաջ) անմիջական, առանց վագօն փոխելու հաղորդակցութիւն՝ Բագու-Ռոստովի-Խարկովի վրայով Անդրկովկասեան գծի արագ №№ 1 և 2 գնացքներով։ Գնացքում լինելու է մէկ միքստ վագօն I և II կարգի և մէկ վագօն III կարգի. բոլոր տեղերը պլացկարտերով են։

Նոյնպէս հաստատվում է Թիֆլիս-Մօսկվա յետ և առաջ, առանց վագօն փոխելու, հաղորդակցութիւն՝ Բագու-Ռոստովի և Կօզլովի վրայով՝ արագ № 1 և 2 գնացքներով։ Գնացքում լինելու է Միջազգային ընկ. մէկ միքստ վագօն I և II կարգի, որի համար վերցվելու է յաւելեալ արժէք. ամեն մէկ հազար՝ վերստին 8 ր. I կարգում և 6 ր. II կարգում։ Թիֆլիսից-Մօսկվա հաշվում է 2877 վերստ։

Առանց վագօն փոխելու հաղորդակցութիւնը Թիֆլիս-Բագու-Ռօստով յետ և առաջ կատարվելու է արագ № 1 և 2 գնացքներով։ Բոլոր կարգերի տեղերը պլացկարտով են։

ԲԺԻՇԿ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ։
Պրօֆ. Mathien -ի մասնագիտական կլինիկայից—Պարիզում։
Ընդունելութիւնը (առաւ. ժ. 9—11. (երեկ. ժ. 5—7.
Ելիզավետինսկայա փող. № 39. տէլ. № 1067.
(ա. օ.) 669. 100—49

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Մասնագէտ սիֆիլիս (606), միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների։ Էլեկտրաբուժութիւն։
Ընդունե- (12½—2 ժ. ցերեկվայ։
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան։
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.
ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ առ. ժ. 9—10-ը։
Սօլօլակ, Բէբուտօվսկայա, № 33 (անկիւն Պասկէվիչի փողոցի)։ Տէլէֆօն № 1175.
(կ. ե. հ.) 888. 100—18

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Մ. ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ
վերանորոգել է հիւանդն. ընդունել. ատամների և բերանի խոռոչի վիրաբեր.։ Տեխնիկ. աշխատանքների համար հրաւիրված է արտասահմանից ատամնաբուժտեխնիկ։ Ընդունելութիւնը՝ առաւ. ժամը 10—2, երեկ. ժամը 4—6, կիրակի օրերը ժամը 10—12-ը։
Միխայլօվսկի պր. № 43.
(օ.մ.) 956. 10—9

ԲԺՇԿՆ. ՖԷԼԴՇԷՐ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Սրսկումն, լուացումն, մասսաժ, էլեկտրականութիւն, մարմնամարզութիւն։ Հիմնաւոր բժշկութիւն սուր և խրօնիքական տրիպէրի, սեռական թուլութեան, անկարողութեան և սերմնահոսութեան—ցոյց է տալիս հմուտ մասնագէտ բժիշկների։ Օտարերկրեայ հիւանդներին տալիս է խորհուրդներ և բժիշկների հասցէներ։ Կարելի է ստանալ իմ կազմած «Գաղտնի հիւանդութիւնների բժշկարանը», գինը 50 կօպ., ճանապարհածախս՝ 15 կ.։ Հասցէս. Тифлисъ, Семеновская ул., № 9. Ընդունելութիւնը 3—5 ժամը երեկոյեան։
(ե.հ.կ.) 892. 50—16

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿԱՊՈՒԹՆԵԱՆ դէմ ֆրանսիական ժողովրդական միջոցը տարածելու նպատակով մենք վաճառում ենք փոքրիկ արկղիկներով, իւրաքանչիւրի մէջ
20 դեղհատ
Գինը

50 կոպէկ
1—2 դեղհատ երեկոյեան՝ ընթրիքից առաջ։ Այդ արկղիկները, նոյնպէս և 50 դեղհատ պարունակողները, կարելի է ձեռք բերել բոլոր դեղատներում և դեղատնային խանութներում։
(5,20) (M. 337683) 962. 13—2

ԱՆԴԻԺԱՆԻ հայ համայնքի համար հարկաւոր է մի
քահանայ կամ քահանայացու
միջնակարգ կրթութեամբ, որ հովւելու է Անդիժանի և շրջակայ վայրերի մօտ 150 տուն ծուխը և ունենալու է տարեկան առնուազն 1700 ր. եկամուտ։ Դիմել մանրամասն տեղեկութիւններով՝ Андижанъ. Армянскому Приходскому Попечительству.
(ա.օ.) 1012. 4—1

ԾԱԽՎՈՒՄ Է
ՄԵՂՐ
Ս. Մխիթարեանի մեղուանոցից
Ֆունտը՝ 25 կ.։ Մի քանի պուդ գնողներին՝ զիջումն։
Սլեպցօվսկի պերէուլօկ, № 5. (Օլգինսկայա փողոցի մօտ)։
(ե.հ.կ.) 1011. 12—2

Լոյս տեսաւ
«ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ»
Գրավաճառ. հրատարակութեամբ ռուսերէն լեզուով
Л. Н. ТОЛСТОЙ
ЖИВОЙ ТРУПЪ
Գինն է պօստի ծախքով 25 կ.
(Կարելի է մարկաներով)
Գումարով գնողներին մեծ զեղչ։
(օ.մ.) 1009. 2—2

«ՄՇԱԿԻ» խմբագրատանը վաճառվում է
ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ
ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ
(մահարձանի բացման առթիւ)
ԳԻՆՆ Է՝ Թիֆլիսում 40 կօպ., Թիֆլիսից դուրս՝ ճանապարհածախսով 50 կ.։
Գումարով գնողներին զեղչ 20%.
Դիմել՝ Тифлисъ, ред. газ. «Мшакъ».
987. 10—9

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ
ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ
(ԼՈՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)
կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։
Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետևեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, աբխազերէն և լեռնականների բարբառով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշգրէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շուտափոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։
Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել։
ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՅՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ։
Տէլէֆօն № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.